

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ

YIL 16 CİLT 16 NO 61-62 2001

BASKI TARİHİ: HAZİRAN 2001

Kurucusu

İsa Yusuf ALPTEKİN

İmtiyaz Sahibi

M. Rıza BEKİN

Yazı İşleri Müdürü

HAMİT GÖKTÜRK

Türk Lehçeleri Sorumlusu

Abdulcelil TURAN

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Mehmet SARAY

Prof. Dr. S. Mahmud KAŞGARLI

Dr. Yakup BUĞRA

Dr. Erpolat DÖNMEZ

Abdulhamit AVŞAR

ABONE ŞARTLARI

Yurt içi (Yıllık): 4.000.000 TL

Yurt dışı (Yıllık): 20 USA (40 DM)

BANKA HESAP NUMARASI

Akbank Yusufpaşa Şb. İst.

832-601 DHM

İDARE YERİ

Doğu Türkistan Vakfı

Kültür Merkezi

Dedecefendi Cad. No: 4

(Sadrazam Nevşehirli Damat

İbrahim Paşa Medresesi) 34470

Şehzadebaşı-İstanbul-Türkiye

TEL: 519 46 67 - 519 07 86

BELGEÇ: (0 212) 519 09 88

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir. Doğu Türkistan Vakfı'nı bağlamaz.

Dergideki yazı ve resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.

İçindekiler

- 1- Doğu Türkistanlı Kardeşlerime (Şiir) **Refet Körüklü** 2
- 3- İslam Dünyasına Çağrı **M. Rıza Bekin** 3
- 4- Doğu Türkistan Raporu ve İnsan Hakları İhlalleri **Prof. Dr. Burhan Kuzu** 6
- 5- Çinli Bilginlerin Doğu Türkistan'daki Türk Varlığını Reddetme Çabaları **Doç. Dr. Timur Kocaoğlu** 21
- 6- Jiang Zemin Ödüllendirildi **İklil KURBAN** 24
- 7- Uygur Kadınlarının Dünyü, Bugünü **Yrd. Doç. Dr. Alimecan İneyet** 27
- 8- Doğu Türkistan Davası ve Şeyh-ul Müherririn Ahmet Kabaklı **Hamit Göktürk** 41
- 9- Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Doğu Türkistan'a Yönelik Faaliyetleri **Abdulhamit Avşar** 45
- 10- Yeni Bir Oluşum: Dünya Uygur Gençleri Kurultayı **Dr. Erkin Emet** 49
- 11- Doğu Türkistanlı Şair-Yazar Ve Devlet Adamı Ziya Samedi Vefat Etti 56
- 12- Basın Bülteni 58
- 13- Faaliyetlerimiz 60

Abdulcelil TURAN
Yenideğän Mh. 41. Sk. No: 7
Daire: 4 Zeytinburnu - İST.

DOĞU TÜRKiSTANLI KARDEŐIME

Refet KÖRÜKLÜ

BU KİNDEN DİRİLİR, BİN TÜRKMEN SOYU

*“Doğu Türkistanlı Kardeşlerime Sonsuz Saygı ve
Şehitlerine rahmet dilekelerimle”*

Zülfüm elim bırak, kurtar kendini
Unutmaz Türk soyu Şu Kızıl Çin'i
Doğacak Balam ki elbet yok eder
Şu hayvan neslini, Mao p....ni

Şu Baisen dağı, Daragtı suyu
Ölmekle yok olmaz elbet Türk soyu
Hep birlikte ölsek, Kardeş ne çıkar ?
Bu kinden dirilir bin Türkmen soyu

Ne duvak takmıŐtı, Saliham'm ne tel
Görün Türkmen Kızı ne kadar güzel
VuruŐur er gibi yiğitcesine
Kendini çekiyor Tanrı'ya bir el

Ey ! Daragtı suyu apar da götür
Tanrım, öldür bizi ruhlar olsun hür
Şu Kızıl Piçleri neden yarattın ?
Pervamız yok, Kızıl köpek gibi ür

Bu ahla Çin seddi yıkılacaktır
Senden korkup kaçan elbet alçaktır
Sen zülfü, Saliha kalkın ayağa
Toy için gidelim, Şu Tanrı dağa....

İSLAM DÜNYASINA ÇAĞRI

M. Rıza BEKİN

“Vakıf Başkanımız ve aynı zamanda Dünya İslâm Birliği Kurucular Meclisi Üyesi olan E. General M. Rıza Bekin’in Kasım 2000 tarihinde Mekke’de toplanan Dünya İslam Birliği’nin 36. Genel Kurulunda yaptığı konuşmadır.”

Dünyada, Müslümanlar arasındaki kardeşliği ve dayanışmayı geliştirmek ve Allah adını yücede tutmak gibi çok kutsal bir amaç taşıyan bu konferansa katılmak şerefine ve mutluluğuna erdiğim için, ulu Tanrı’ya şükrediyorum. Konferansın kutsal amacına ulaşabilmesini yüce Allah’tan diliyorum.

Tüm Müslümanlığı, tüm insanlığı çok yakından ilgilendirmesi gereken; İslam ülkesi Doğu Türkistan ve orada varolabilme mücadelesi vermekte olan mazlum Müslümanların, elem verici durumunu huzurlarınıza getirmek imkanı verildiği için yüce heyetinize şükranlarımı sunuyorum.

Bu bahtsız ve mazlum ülke, müstevli Çinlilerce “Şincang” diye adlandırılan Doğu Türkistan’dır. İslam aleminin ayrılmaz bir parçası olan Doğu Türkistan’ın fiziki coğrafyası, tarihi

geçmişi, etnik yapısı, kültürel varlığı ve dini inançları hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olduğunuza eminim.

Doğu Türkistan’da ilk Çin istilasının vuku bulduğu 1759’dan bu yana dini ve milli benliklerini koruma amacı güden, 200’den fazla silahlı ayaklanma olmuş, bu direnişler sonrasında kısa süreli de olsa, halkımız, Doğu Türkistan İslam Devleti (1864-1877), Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti (1933-1937) ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti (1944-1949) gibi İslam adını taşıyan devletler kurma gurur ve sevincini yaşama fırsatını bulmuştur.

Bilindiği gibi Doğu Türkistan jeopolitik ve jeostratejik konumu, petrol başta olmak üzere stratejik hammadde kaynakları ve doğal zenginlikleri bakımından dünyanın sayılı ülkelerinden biri olması itibariyle; Çin için hayati önemi haiz, vazgeçilmez bir ülkedir. Bu değerler, Doğu Türkistan’ı Çin’in ayrılmaz bir parçası yapma emelinin temelini oluşturmuştur. Slogan haline getirilen bu geleneksel milli hedefe Müslüman olan halkın manevi varlıklarının yok edilmesi ile ancak ulaşabileceğini düşünen ve bilen Çin yönetimi, planlı ve sistemli

bir şekilde her türlü vasıtayı kullanarak gittikçe artan bir hırs ve iştahla, ülkeyi Çinlileştirme siyasetini uygulamaya gelmiştir. Komünist Çin yönetimi, dini değerleri yok etmeyi hedef alan bir baskı ve terör siyasetini hür dünya ve özellikle İslam aleminin gözü önünde gittikçe artan bir şiddetle pervasızca uygulamaktadır.

1997 yılında Gulca'da vuku bulan dini direniş hareketinin; geçmişteki gibi bastırıldığı malumunuzdur.

Çin Komünist yönetimi, son yıllarda, Doğu Türkistan Müslümanlarına karşı uygulaya gelmekte olduğu şiddet tedbirlerini arttırmış, dini ve milli terbiye veren okul ve medreseler kapatılmıştır. Çeşitli bahaneler uydurularak, hocalar, aydınlar, din öğrenimi gören gençler ve küçük yaştaki çocuklar tutuklanarak çalışma kamplarına gönderilmekte; korkunç işkencelerle sakat bırakılmakta veya idam edilmektedir.

Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi'nin tespitlerine göre; Doğu Türkistan'da Ocak 1999'dan Mart 2000 tarihlerine kadar çıkan karışıklıklarda, Çin güvenlik kuvvetlerince öldürülen, işkence sonucu ve çalışma kamplarında ağır şartlara dayanamayıp ölenlerin sayısı 2500 civarındadır.

Komünist Çin yönetimi; Doğu Türkistan'ı, siyasi tarih ve coğrafyadan, insanlık hafızasından silmek, bu İslam ülkesini tamamen Çin'e katmak ve Çinlileştirmek amacı ile Müslüman halka karşı geniş kapsamlı bir jenosit

planını uygulamaya koymuş bulunmaktadır.

Doğu Türkistan halkının manevi ve kültürel varlığını, hak, hukuk ve onurunu koruyan din adamları, aydınlar ağır baskı ve tehditlerle susturulmaktadır. Yerleşim alanları, kitle halinde getirilen Çinli göçmenlere vermek suretiyle yerli Müslüman halk, yaşanması güç ve verimsiz alanlara sürülmektedir. Doğu Türkistan'ın yer altı ve yer üstü zenginlikleri talan edilip Çin'e taşınmaktadır.

Müslüman halkın en temel hakkı olan aile kurma ve varlığını devam ettirme hürriyeti ellerinden alınmıştır. Müslüman kızlar, Çinlilerle evlenmeye zorlanmakta, hamile kadınların çocuk sahibi olmalarını engellemek için zorunlu kürtaja tabi tutulmaktadır.

Bu uygulamalar esas, Çin yönetiminin bizzat imza koyduğu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları sözleşmesi başta olmak üzere, insanlığın temel hak ve hukukunu kabul ve güvence altına alan bütün uluslararası anlaşmalara ve nizamla tamamen aykırıdır.

Doğu Türkistan'daki din kardeşlerimizin maruz kaldığı bu acıklı durum, Uluslararası Af Örgütü, Avrupa Parlamentosu İnsan Hakları İzleme Komitesi gibi bir çok uluslar arası kurum ve kuruluşların yayınladığı raporlarla da belgelenmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi her yıl Cenevre'de yaptığı toplantıda Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerini, tutuklamaları ve cinayetleri üyelelerinin bilgisine sunmaktadır.

Batı, Doğu Türkistan Müslümanları ile bu derece ilgilenirken; İslam dünyasının susması, hiçbir ilgi ve tepkinin gösterilmemesi, kınayıcı bir mesaj dahi yayınlanmaması elem ve kaygı verici bir durumdur. Hele, mesele insan hakları ihlali olarak düşünülürse ve ele alınırsa, bu üzücü durumun hiçbir mazereti olamaz.

İslam dünyasının, Doğu Türkistan Müslümanlarına tarihteki katkılarından dolayı da minnet borcu vardır.

Sizlerin, hükümetlerinizi, İslam Konferansı Teşkilatını ve Yüksek İslam Şurası'nı ikaz etmek suretiyle, bölgeye acil insan hakları heyetinin gönderilmesi ve konunun Birleşmiş Milletler de görüşülmesinin temini hususunda girişimlerde bulunmalarınızı; insanlık ve dindaşlık adına diliyoruz.

Ayrıca, İslam aleminin Doğu Türkistanlı kardeşleri için yapabilecekleri basit fakat önemli bazı davranışlar da vardır. Örneğin; İslam ülkelerinin,

Çin'deki temsilcileri ve Çin'i ziyaret edecek resmi kişileri gezi programlarına Doğu Türkistan'ı da dahil edebilirler. Böylece, onları unutmadıklarını gösterebilirler. Bu kadarcık bir ilgi, ölüm kalım mücadelesi vermekte olan din kardeşlerimiz için bir tesellidir, manevi bir güçtür.

Nitekim, İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Muhammed Hatemi, Çin'i ziyaretinde, gezi programına ısrarla Doğu Türkistan'ı da dahil ettirmiştir. Kaşgar'da kardeşlerimizle birlikte Cuma namazı kılmış. Halka moral vermiştir.

İnsanlık, özellikle İslam dünyası için önem taşıması gereken Doğu Türkistan konusu, yapılacak İslam Konferansının gündemine alınmasını arz ve teklif ediyorum.

Saygılarımla
M. Rıza BEKİN

KIZIL ÇİN ESARETİ ALTINDAKİ TÜRK ANAYURDU DOĞU TÜRKİSTAN'I UNUTMAYALIM!!!!

DOĞU TÜRKİSTAN RAPORU VE İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

Prof. Dr. Burhan KUZU*

I- DOĞU TÜRKİSTAN

1944-49 yılları arasında kurulan bu devlet Çin'in önce Japonya ile sonra da iç savaşla bağımsız kalan Doğu Türkistan 1863 ve 1933 yıllarında iki bağımsızlık denemesi daha geçirmiş; ancak hiçbiri uzun ömürlü olamamıştır¹.

Son yıllarda Çin'de yaşanan ekonomik liberalleşmenin, siyasi liberalleşmeyi beraberinde getireceği ileri sürülmekte ve bu görüş Sovyetler Birliği'nin dağılmasına dayandırılıyor ise de bu tahmin pek isabetli görünmüyor. Bir kere, Çin'in nüfus yapısı Sovyetler Birliği'ninkine pek benzermiyor; ülkede 50 ayrı etnik grubun bulunduğu doğrudur. Ancak, 1 milyar 200 milyonluk Çin nüfusunun yüzde 90'dan fazlasını "Han" denen Çin'in asıl unsurunu oluşturan etnik unsur teşkil ediyor. Nüfus ülkenin doğusunda yoğunlaşmış, Doğu Türkistan ve Tibet'in yer aldığı Batı bölgeleri boş

ise de yıllardır uygulanan asimilasyon politikaları doğrultusunda doğudaki nüfus zorla Batıya göç ettirilerek, bu bölgelerde çoğunluğun "Han"ların eline geçmesi için büyük çaba gösteriyorlar. Doğu Türkistan'da, Uygur-Han oranı 2'ye 1 Uygurlar lehine ise de, örneğin İç Moğolistan'da yerel halkın 6 katı Han bölgeye yerleştirilmiştir. Aynı iskan politikası Tibet'te de sürüyor.

Çin'in resmi kaynaklarına göre Çin'de 20 milyon müslüman vardır. Bunun 8 milyonu Uygur Türk'üdür. Doğu Türkistanlılar ise kendi nüfuslarının 22 milyon olduğunu ileri sürüyorlar².

II- DOĞU TÜRKİSTAN'DA İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

Bölgede, 1949 yılından beri yoğun bir şekilde, insan hakları ihlali suçları işlenmektedir. İnsan hakkı ihlallerinin çoğunun baskıcı kanunlardan ve Çin

* İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi.

¹ Bkz. Aksiyon Dergisi 22-28 Şubat 1997, Yıl: 3 s. 116, s. 45.

² Ibid, Doğu Türkistan'ın tarihi ve mücadelesi konusunda bkz. FAKIOĞLU, O., *Doğu Türkistan ve Varoluş Mücadelesi*, Kurultay Gazetesi, 28, 5. 1997; GİRİNTİLİ, İ., *Doğu Türkistan'da Etnik Karışıklık mı?*, Türkiye Gazetesi, Mart 1997.

hükümetinin resmi politikasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Çin'deki göstermelik ekonomik yapılanma, ülkenin siyasi yapısına yansımış değildir. Çin'in büyük bölümü dünyadan kopuktur. İnsan hakları kuruluşlarının bölgede açık bir şekilde faaliyet göstermesi yasaktır. Sosyal eylemler, gereksizce ve insafsızca bastırılmaktadır. Çin hükümeti, "insan hakları" konusu gelince uluslararası işbirliğinden adeta kaçmaktadır.

Binlerce rejim muhalifi insan hakları savunucuları, din adamları, sadece düşüncelerini ifade ettikleri için, cezaevlerinde, askeri çalışma kamplarında, gayri sıhhi şartlar altında tutulmaktadır. Bu durum Uluslar arası Af Örgütü raporlarında mevcuttur. Nitekim, Doğu Türkistan'da etnik gruplara mensup olanların temel insan haklarının şiddetle bastırıldığı, çoğu zaman yargılanma olmaksızın tutuklandıkları, siyasi tutukluların ise uluslar arası adalet standartlarından çok uzak olan yargılanmalar neticesinde uzun süre mahkum edildikleri, temerküz kamplarında Orta çağdaki gibi kürek cezasına tabi tutuldukları, mahkumların toprak üstünde ya da bir parça saman üzerinde yatırıldıkları, hatta tuvalet ihtiyaçlarını bile yemek kaplarına yapmaya zorlandıkları ve her yıl yüzlerce müslüman Türk'ün stadyumlarında bir şova dönüştürülerek idam edildikleri, uluslar arası kuruluşların raporlarında belirtilmektedir.

Uluslar arası Af Örgütü resmi raporuna göre komünist parti kontrolün-

deki "yargı" tek celsede ölüm kararı verebilmektedir. Doğu Türkistan'da yoğun olarak uygulanan "ölüm cezası" ise halkı sindirmek için yaygın ve keyfi olarak infaz mangaları önünde gerçekleştirilmektedir. Bu kararlar verilirken suçun tesbiti cihetine gidilmektedir.

Bütün bunların dışında Türk-Müslüman hamile kadınları zorla evlerinden alınıp, gayri sıhhi şartlar altında tavuk kesercesine kısırlaştırma ve toplu kürtaj ameliyatları yapıldığı, kotta fazlası doğan bebeklerin ana karındayken veya doğar doğmaz öldürüldükleri tespit edilmiştir. Keza, infazı gerçekleştirilen mahkumların böbrek, kalp, kornea, göz gibi organlarının satılmak üzere operasyonlarda alındıkları, cesetlerinin ise oracıkta veya belli fırınlarda yakıldıkları görülmüş ve bu hususlar İnsan Hakları Örgütlerince yerinde tesbit edilmiştir.³

Bugün tutuklu sayısı bir hayli artmıştır. Nisan 1996 – Aralık 1996 tarihleri arasında 58 bin olan tutuklu sayısının son olaylardan sonra 70 bine ulaştığı tahmin edilmektedir. Merkezi New York'ta bulunan Doğu Türkistan - Amerikan İnsan Hakları Komitesi'nin 13 Şubat tarihli haberine göre son olaylarda 5000'e yakın kardeşimiz tutuklanmıştır. 17 Şubat tarihi itibarıyla bütün hapisanelerin ve toplama kamplarının tamamen dolduğu diğer tutukluların soğuk hava depolarına yerleştirildikleri öğrenilmiştir. Sağlık-

³ İbid, s. 24.

sız şartlarda bulunan soydaşlarımızın açlık ve soğuk nedeniyle ölüm tehlikesi ile karşı karşıya buldukları belirtilmiştir.

Yaralı sayısı binlerle ifade edilmektedir. Çünkü çatışmada yaralananların hükümet hastanelerine gitme imkanı olmadığından evlerinde gelişigüzel tedavileri yapılmaktadır. Yaralılar kan kaybından ölmekte ve ölenlerin cesetleri yakılmaktadır. Bu haberi Hong-Kong'da yayınlanan Ming Bao Gazetesi ve yerel televizyonu da doğrulamıştır. Son olaylarda 1500'ü aşkın şehit verilmiştir.

4-18 Şubat 1997 tarihleri arasında tutuklanan yaklaşık 5000 kişinin nerede oldukları bilinmemektedir. 16 Şubat günü 9000 kadar mücahit çırılçıplak soyunuk vaziyette 50'şer kişilik gruplar halinde tüm şehir meydanlarında teşhir edilerek zorla toplanan halkın önünde işkenceye tâbi tutulmuşlardır. Böylece psikolojik açıdan Doğu Türkistan halkının cesaretinin kırılması amaçlanmıştır.

Çin'de "yaşama hakkı" hiçe sayılarak çiğnenmektedir. Ölüm cezası kabahat türü suçlara da uygulanmaktadır. Örneğin 1994 yılında iki köylü kendilerine ait 36 adet ineği devlet çiftliğinden çaldıkları için idam edilmişlerdir. Hatta 18 yaşın altında oldukları için idam cezaları tecil edilen gençlerin daha sonra idam edildikleri görülmektedir. Uluslar arası Af Örgütü 1994 yılında Çin'de 2780 ölüm cezası verildiğini, bunun 2050'sinin infazının gerçekleştirildiğini tesbit et-

miştir. Bu sayı, bütün dünyada gerçekleştirilmiş infazın üç katıdır. 1995 yılının ilk altı ayı içinde tesbit edilen infaz sayısı 1147'dir. Bunların dışında, ayrıca Çin Güvenlik Mensupları toplu halde bulunan müslüman halkın üzerine keyfi ateş etmektedirler. Örneğin 1990'da Barın mevkiinde camide dua etmekte olan halkın üzerine binden fazla Çin güvenlik mensubu ateş açmış yüze yakın insan öldürülmüştür. Bu yollarla ayrıca "organ nakli" amaçlanmaktadır. İnsan Hakları Örgütlerinin bu raporlarına göre, böbrek naklinin % 90'ı bu şekilde sağlanmaktadır. Bir böbreğin satışından yaklaşık 15 bin dolar elde edilmektedir.⁴

İşte bütün bu ve benzeri olaylar, Doğu Türkistan'da huzursuzluğunun başlıca sebepleridir. 50 yıldır bu zulüm devam etmekte ve karşı mücadele yapılmaktadır.

III- MİLLETLERARASI PLATFORMDA NELER YAPILABİLİR?

1- Bir defa yapılan zulmün her şeyden önce Çin Anayasası ve Özerklik Kanununa aykırı olduğu açıktır. Bu dile getirilebilir. Gerçekten Çin Anayasası 38. maddesine göre "Birkaç milliyetin birlikte yaşadığı özerk alanlarda, her milliyete uygun temsil hakkı verilmiştir." Aynı maddeye göre "Halk Kongreleri ve devrim komiteleri; özerk bölgelerin özerk illerin ve özerk ilçelerin öz yönetim organlarıdır." 39. maddeye göre "yerel devlet

⁴ Ibid s. 26-27.

organlarının yetki ve görevlerini de yerine getirirler.” Aynı maddeye göre “ulusal özerk alanlardaki öz yönetim organları, milliyet ya da milliyetlerin kendilerine verilmiş alanlardaki politik, ekonomik ve kültürel özelliklerin ışığı altında özel düzenlemeler de yapabilirler. Özerk alanlardaki öz yönetim organları görevlerini yerine getirirken, bölgedeki milliyet veya milliyetlerin çoğunlukla kullandıkları yazı ve konuşma dili veya dillerini kullanırlar.” Anayasanın 40. maddesine göre “Devletin daha yüksek yargı organları, ulusal özerk alanlardaki öz yönetim organlarının, özerklik uygulamasını, tamamen güvence altına alır, çeşitli azınlık milliyetlerin ihtiyaçları; azınlık milliyetlerinin subaylarının eğitimine gayret gösterir.”

Çin Anayasası, ayrıca Temel Haklar ve Ödevler Bölümünde md. 44-59 arasında insan haklarını sıralamıştır. Örneğin 45. maddeye göre Vatandaşları; söz, haberleşme, basın, toplanma, dernek kurma, yürüyüş ve gösteri yapma hürriyetine ve fikirlerine açıkça söylemek, yaymak, tartışmak ve afiş asmak hakkına sahiptirler.”

Keza, 46. maddede “Vatandaşlar, bir dine inanma özgürlüğünü ve bir dine inanmaya ve bir tanrı tanımazlığı yayma hürriyetini kullanırlar.” 47. maddeye göre “Vatandaşların kişi ve konut özgürlüğüne dokunulamaz. Vatandaşlar, halk mahkemesinin kararı veya halk proküraturalarının onayı olmaksızın tutuklanamaz ve tutuklama ancak kamu güvenlik organlarınca yapılabilir.”

İşte Çin Anayasasında mevcut bu hükümler milletlerarası platformda yasal dayanaklar olarak kullanılabilir.

2- İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ

Bilindiği gibi, bu Beyanname 1948’de yayınlanmıştır.⁵ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nca oylanmıştır ve hiçbir itirazla karşılaşılmamıştır. Aralarında Çin’in de bulunmadığı 8 devlet bazı maddelerine çekince koymuştur.

Bu Bildiride yer alan şu hükümler Çin’in aykırı tutumunu açıkça ortaya koymaktadır:

a) Hiç kimsenin suç teşkil etmeyen bir fiilden dolayı mahkum edilemeyeceği,

b) Her şahsın özel ve ailevi hayatına, meskenine saygı gösterilmesi gerektiği,

c) Her insanın düşünce, vicdan ve din hürriyetine sahip olduğu,

d) Her ferдин düşüncelerini açıklama hürriyeti bulunduğu (md. 10),

e) Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferдин hakkıdır (md. 3),

f) Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayri insani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamaz (md. 5).

Bildirinin 28. maddesinde şöyle denilmektedir: “Herkesin, işbu beyannamede elde edilen hak ve hürriyetlerinin tam tatbikini sağlayacak bir sosyal ve milletlerarası nizama hakkı vardır.”

⁵ Beyannamenin Metni İçin Bkz. RG. 27.5.1949-7217.

29. maddede “Bu hak ve hürriyetler hiçbir şekilde Birleşmiş Milletlerin amaç ve prensiplerine aykırı olarak kullanılamaz.”

Bildirinin Dibacesinde ise imza atan devletlerin taahhütlerini içeren ayrıca şu hatırlatmalarda bulunmaktadır:

“İnsan ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına”,

“İnsan haklarının tanımaması ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına, dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların içinde söz ve inanma hürriyetlerine sahip olacakları bir dünyanın kurulması en yüksek amaçları olarak ilan edilmiş bulunmasına”.

Şu düzenleme ile de üye devletlerine, insan haklarını takip yükümlülüğü getiriyor: “Üye Devletlerin, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile işbirliği ederek insan haklarına ve ana hürriyetlerine bütün dünyaca gerçekten saygı gösterilmesinin teminini taahhüt etmiş olmalarına”.

Nihayet, bildiri devletlerin, öngörülen hak ve hürriyetleri yerine getirmeme halinde “Direnme Hakkı”nın doğacağını belirtmektedir. Şöyle deniliyor: “İnsan istibdat ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunması esaslı bir zaruret olmasına.”

Bütün bunlara ilave olarak 1945 tarihli Birleşmiş Milletler Antlaşması

ülkelere şu yükümlülüğü yüklemiştir: “Milletler arasında milletlerin hak eşitliği prensibine ve kendi mukaddeatlarını kendilerinin tayin hakkına saygı üzerine kurulmuş dostane münasebetler geliştirmek ve dünya barışının sağlanması için elverişli her türlü diğer tedbirleri almak.”

3- SÖMÜRGE İDARESİ ALTINDAKİ ÜLKELERE VE HALKLARA BAĞIMSIZLIK VERİLMESİNE İLİŞKİN BİLDİRİ

Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu Başkanı Kruşçev, 23 Eylül 1960’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Başkanına gönderdiği bir mektupta XV. Genel Kurul Toplantısında gündemine “Sömürge ülkelere Bağımsızlık Verilmesi İlişkin Bildirinin konulmasını istedi.”⁶

Kruşçev mektubunda 100 milyondan fazla insanın sömürge rejimi altında olduğunu, bu duruma bir son verilmesi gerektiğini belirtmekteydi. Neticede ABD ve Avrupa ülkeleri bu bildiriye çekince koydular. Asya Afrika Devletleri “evet” dedi. Avrupalı sayılırsak, bu bildiriye “evet” diyen tek Avrupa ülkesi Türkiye olmuştur.

Bildirinin “Dibace” kısmında şöyle denilmektedir: “Bütün halkların eşit haklarına, ve ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı yapmadan, herkes için insan haklarına ve temel hürriyetlerine evrensel saygı ve riayet ilkelerine dayalı, barışçı ve dostane ilişkilerin şart-

⁶ Sözleşmenin metni için bkz. Gündüz, A., *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatları Hakkında Temel Metinler*, 2. Baskı İstanbul 1994, s. 186.

larının oluşturma ihtiyacının bilincinde olarak... Bütün bağımlı hakların ih-tiras halindeki hürriyet isteğini ve on-ların bağımsızlıklarını elde etmedeki belirleyici rolünü kabul ederek... Bu hakların hürriyetlerinin inkarından veya onun önündeki engellerden, git-tikçe artan ihtilafların ortaya çıktığını, bunun dünya barışı için ciddi bir teh-like teşkil ettiğinin farkında olarak... Birleşmiş Milletlerin vesayet altında-ki ve özerk olmayan ülkelerde bağım-sızlık hareketinin kolaylaştırmadaki önemli rolünü göz önünde tutarak Dünya halklarının ateşli bir şekilde bütün tezahürleriyle sömürgeciliğin sona ermesini arzu ettiğini kabul ede-rek sömürgeciliği bağımlı halkların sosyal, kültürel ve ekonomik gelişme-sinin engellediğine ve Birleşmiş Mil-letlerin evrensel barış idealine aykırı olduğuna inanarak... Halkların doğal zenginliklerinin ve kaynaklarını... ser-best bir şekilde kendi amaçları için ta-sarruf edebileceklerini teyid ederek.... Kurtuluş sürecinin karşı konulmaz ol-duğuna ve ciddi buhranlardan sakın-mak için sömürgeciliğe ve onunla bağlantılı bütün ayırma ve ayırım yap-ma uygulamalarına son verilmesi ge-rektiğine inanarak... Son senelerde çok sayıda bağımlı ülkenin hürriyet ve bağımsızlığa kavuşmalarını alkış-layarak ve bağımsızlığı henüz kazan-mamış olan bu ülkelerde gittikçe ar-tan güçlü hürriyet temayülünü kabul ederek.... Bütün halkların devredil-mez tüm hürriyet, egemenliklerini kullanma ve milli ülkelerinin tamlığı

hakkına sahip olduklarına kani olarak, sömürgeciliği bütün şekil ve tezahür-leriyle çabuk ve şartsız olarak sona erdirme zarureti resmen ilan eder... ve bu amaçla şu hususları beyan eder:

a) Halkların yabancı tahakkümüne, hakimiyetine ve sömürüsüne tabi bulun-ması temel hakların inkarıdır. Birleşmiş Milletler Şartına aykırıdır ve Dünya barış ve işbirliği için bir engeldir.

b) Bütün halkların kendi kaderini kendilerinin tayin etmek hakkı vardır; o hakka binaen serbest bir şekilde si-yasi statülerinin tesbit ederler ve eko-nomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe takip ederler.

c) Siyasi, ekonomik, sosyal ve e-ğitsel hazırlığın yetersiz olması hiçbir suretle bağımsızlığı geciktirmenin bir mazereti olmamalıdır.

d) Bağımlı milletlerin tam bağımsız-lık haklarını barışçı bir şekilde ve ser-bestçe kullanmalarına imkan vermek için, onların serbestçe açıklanmış irade ve arzularına uygun şekilde herhangi bir ırk, itikad veya renk ayırımı yapma-dan bütün yetkilerin bu ülkelerin halk-larına şartsız ve kayıtsız bir şekilde devri için tedbirler alınacaktır.

Çin, bu bildiriye imza atmış ve hiçbir çekince koymamıştır. Birleşmiş Milletler Teşkilatı nezdinde bu bildi-rinin Doğu Türkistan'ı da içine aldığı ispatlanır ve tartışma açılabilir.

4- KİŞİSEL VE SİYASAL HAKLAR ULUSLAR ARASI SÖZLEŞMESİ (New York 1966)

Birleşmiş Milletler tarafından ha-zırlanan bu sözleşmenin Başlangıç

kısımında şöyle denilmektedir: “Birleşmiş Milletler antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin niteliğinden gelen onurunu ve eşit ayrılmaz haklarının tanınmanın dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu göz önünde bulundurmak... Bu hakların insan kişiliğinin niteliğindeki onurdan kaynaklandığını bilerek... Birleşmiş Milletler Antlaşmasına göre, Devletlerin, insan hak ve özgürlüklerine karşı evrensel saygıyı geliştirme yükümlülüğü üstlendiklerini dikkate alarak...” şu hükümler üzerinde uzlaşmıştır:⁷

a) Bütün halklar, kendi kaderlerini, tayin etmek hakkına sahiptir. Bu hak uyarınca kendi siyasi statülerini serbestçe oluştururlar ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe sağlarlar.” (md. 1/1)

b) Bütün halklar kendi amaçlarına uygun olarak doğal zenginlik ve kaynaklarının serbestçe tasarruf edebilirler. Bir toplum hiçbir durumda, kendi varlığını sürdürmek için gerekli olan araçlardan yoksun bırakılmaz.” (md. 1/2)

c) Özerk olmayan ve vesayet altında bulunan ülkelerin yönetilmesinden sorumlu olan devletler de dahil, bu sözleşmeye taraf olan devletler, hakların kendi kaderlerini tayin etme hakkının gerçekleştirilmesini destekleyecek ve bu hakka, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının hükümleri uya-

rınca saygı göstereceklerdir.” (md. 1/3)

d) Bu sözleşmeye taraf olan her devlet, kendi ülkesinde bulunan ve yargı yetkisine tabi olan bütün bireylere ırk, renk cinsiyet, din, dil siyasi ya da başka fikir, milli ya da toplumsal köken, mülkiyet ya da başka bir statü vs. bakımından hiçbir ayırım gözetmeksizin bu sözleşmede tanınan haklara saygı göstermeyi ve bu hakları sağlamayı taahhüt eder.” (md. 2/1)

e) “Mevcut yasal tedbirlerin ya da başka tedbirlerin henüz yeterli olmadığı durumlarda, bu sözleşmeye taraf olan devlet, kendi anayasal kurallarını ve bu sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, bu sözleşmede tanınan hakların uygulanmasını sağlamak bakımından gerekli olan yasama tedbirlerini ve öteki tedbirlerin almakla yükümlüdür.” (md.2-2)

f) “Bu sözleşmede yer alan hiçbir hüküm herhangi bir devlete gruba ya da kişiye, burada tanınmış olan özgürlüklerin herhangi birinin yok edilmesine ya da bu sözleşmede öngörülmuş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına yönelik herhangi bir eyleme ya da bu yönde bir davranışta bulunma hakkın içerir şeklinde yorumlanmaz.” (md. 5/1)

g) “Bu sözleşmeye taraf olan herhangi bir Devlet yasa, adet üzere düzenleme, ya da teamül yoluyla tanınmış ya da mevcut olan temel insan haklarından hiçbiri, bu sözleşmenin böyle haklar tanımadığını gerekçesiyle sınırlama veya bunlara

⁷ Sözleşmenin metni için bkz. çev. Öztekin Tosun, Hukuk Fakültesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1973, yeni Seri, Yıl: 7, sy. 10, s. 281.

aykırı şekilde hareket edilemez” (md. 5/2)

Sözleşme bu genel ilkelerden sonra III. bölümde temel kişi hak ve hürriyetlerini sıralamıştır.

a) Her insanın doğuştan gelen yaşama hakkı vardır... Hiç kimsenin yaşamı keyfi olarak elinden alınmaz. (md. 6/2)

b) Ölüm cezalarının ancak yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş kesin bir karar üzerinde uygulanabilir.” (md. 6/2)

c) Ölüm cezası onsekiz yaşının altındaki kimseler tarafından işlenen suçlar için verilemez ve gebe kadınlar üzerinde infaz edilemez” (md. 6/5)

d) “Hiç kimse işkenceye ya da zulmedici, insanlık dışı ya da küçük düşürücü uygulamalara ya da cezalara çarptırılmaz. Özellikle, hiç kimse kendi serbest rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz” (md. 7)

e) Herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliği vardır. hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz veya tutulamaz. Hiç kimse kanunun teyin ettiği sebeplere ve usule uygun olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılmaz.” (md. 9/1)

f) Özgürlüklerinden yoksun bırakılan herkese insanca ve kişinin doğuştan sahip olduğu onuruna saygı gösterilerek işlem yapılacaktır.” (md. 10/1)

g) Reşit olmayan sanıklar, reşit olanlardan ayrı tutulacaklar ve durumlarının karara bağlanması için mümkün olan en kısa sürede mahkeme önüne çıkarılacaklardır.” (md. 10/2)

h) Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, evine ya da haberleşmesine keyfi ya da kanunsuz olarak müdahale edilemez; hiç kimsenin şerefine ya da toplumda sahip olduğu şöhrete yasal olmayan saldırıda bulunulamaz. (md. 17/1)

1) “Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin ister tektek, isterse başkalar ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını, tapınma, ayin, uygulama ya da öğrenme bakımından açık ya da kapalı şekilde ortaya koyma özgürlüğü de içerir.” (md. 18/1)

j) Hiç kimse, kendi seçtiği bir din ya inanca sahip olma ya da bunu kabul etme özgürlüğünü zedeleyecek bir baskıyla karşı karşıya bırakılmaz”. (md. 18/2)

k) Herkes müdahale olmaksızın düşünce hakkına sahiptir.” (md. 19)

l) Herkesin düşüncelerini ifade özgürlüğü vardır.

m) Herkes kanunlar önünde eşittir ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin kanunlar tarafından eşit derecede korunur.” (md. 26)

n) “Etnik, dinsel azınlıkların veya din azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının öteki üyeleri ile birlikte kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme veya kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmaz.” (md. 27)

Sözleşmede bu doğrultuda sıralanmış olan çok sayıda hak mevcuttur. Bu haklara aykırılığın takibi için bir İnsan Hakları Komitesi kurulmuştur. Bu üyeler hakim gibi “kişisel” sıfatlarıyla seçilmektedirler. Her devletin göstereceği iki aday arasından Birleşmiş milletler Genel Kurulunca salt çoğunlukla ve gizlilikle seçilmektedir. Komiteye aynı devletten birden fazla kimse giremez. Komite üyelerinin seçiminden hakkaniyete uygun dağılım esası ve farklı uygarlık biçimleri ile belli başlı hukuk sistemlerinin temsili esası göz önünde bulunurlar. Dört yıllık bir süre için seçilir. Tekrar seçilebilirler.

Sözleşmeye taraf devletler, bu sözleşmeye aykırı insan hakları ihlallerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bildirirler. Genel Sekreterlikte bu raporları incelemek üzere Komiteye sunar. Ancak konu Komiteye gelmeden önce şikayetçi devlet ile insan haklarını ihlal ettiği iddia edilen devlet arasında yazışmalarla çözülmeye çalışılır. Kendisine iletilen herhangi bir sorunu komitenin ele alması ancak, bu sorun konusunda milletlerarası hukukun genel olarak kabul edilmiş olan ilkelerine uygun olarak bütün iç hukuk yollarının tüketilmiş olması gerekmektedir. Komite konuyu çözümü için evvela “dostça çözüm” yolunu dener. Bu yolla bir sonuca varılmamışsa bir Uzlaşma Komisyonu kurarak bu iş için görevlendirir. Bir yıl içinde mesele bir rapor halinde Genel Sekreterliğe Komite tarafından sunulur.

1976’da yürürlüğe giren Ek Protokol ile⁸ Komiteye hakkı ihlal edildiği iddiasında bulunan kişiler de bir dilekçe ile başvurabilecekler. Burada da tüm iç hukuk yollarının tüketilmiş olması gerekmektedir. Komite durumu ilgili devlete bildirir ve bilgi ister. Durumda yine yıllık bir raporla Genel Sekreterliğe bildirir.

5- JENOSİT’İN (SOYKIRIMI) ÖNLENMESİ VE CEZALANDIRILMASI HAKKINDA SÖZLEŞME

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na 11 Aralık 1946 tarihinde alınan karar ile bu sözleşme ilan edilmiştir. 9 Aralık 1948 tarihini taşımaktadır.⁹ Sözleşmeye göre, soykırımı (Jenosit), milli, etnik, ırki veya dini bir gruba mensup kişilerin öldürülmesi, bedeni ve akli dengelerine verilen zararlar, bedeni varlığın kısmen veya tamamen imhasına sebep olacak ortamlarda tutmak bu grup içinde doğumları sekteye uğratabilecek tedbirler alınması, ayrıca soykırım hususunda anlaşma, bu yönde tahrik, teşebbüs ve ortak olma yasaklanmıştır.

Bu suçu işlemiş olan özel şahıslar, memur, hükümet ricali cezalandırılacaktır. Taraf devletler bu suçu iç düzenlemelerinde göstermek ve cezasını belirlemekle yükümlü kılınmışlardır. Bu yolla cezalandırılmayan şahıslar milletlerarası Ceza Divanı’na sevk

⁸ Bu ek protokolünün metni için bk. GÜNDÜZ. A., a.g.e., s. 186.

⁹ Sözleşmenin metni için bkz. GÜNDÜZ. A., a.g.e., s. 186.

edileceklerdir. Taraf devletler bu gibi hallerde suçluyu iade etmek zorundadır.

Jenosit fiilini devletlerin işleme durumunda taraflar arasında çıkan ihtilaflar Milletlerarası Adalet Divanına getirilecektir.

Nürnberg Mahkemesi Senedi'nde ve Mahkemenin kararlarında Tanınan Milletlerarası Hukuk Prensiplerine göre, Milletlerarası hukuk çerçevesinde suç teşkil eden bir fiil için iç hukukun ceza öngörmemesi fiili işleyen kimseyi Milletlerarası sorumluluktan kurtar iç hukukun ceza öngörmemesi fiili işleyen kimseye milletlerarası sorumluluktan kurtarmaz. Keza, böyle bir kişinin devlet başkanı veya sorumlu hükümet memuru sıfatıyla hareket etmiş olması durumu değiştirmez. Aynı şekilde devlet yetkililerinden emir alarak bu tür suçları işlemek sonucu değiştirmez.¹⁰

6- DİNE VE İNANCA DAYALI MÜSAHAMASIZLIĞIN VE AYRIMCILIĞIN BÜTÜN ŞEKİLLERİYLE ORTADAN KALDIRILMASI HAKKINDA BİLDİRİ (1981)

Bu bildirin başlangıç kısmında İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin ve Medeni "Siyasi Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşmenin ayırımı yapmayı ve kanun önünde düşünce, din veya inanç hürriyetini ilan ettiği" hatırlatılarak şöyle denilmektedir. "Din veya inancın, sahip olan için, hayat

anlayışının temel unsurlarından birisi olduğunu ve din veya inanç hürriyetine bütünüyle saygı gösterilmesi ve garanti edilmesi gerektiğini mülahaza ederek; Din ve inanç hürriyet ile ilgili meselelerde anlayışı, müsamaha ve saygıyı geliştirmenin ve din veya inancın Birleşmiş Milletler Antlaşması, Birleşmiş Milletlerin diğer ilgili belgeleri ve işbu bilininin amaç ve prensipleri ile bağdaşmayan amaçlar için kullanılmasının kabul edilemez olduğu vurgulanmaktadır.

Bu genel giriş sonunda sıralanan bazı hükümler şunlardır:

1- "Herkes düşünce, vicdan ve din hürriyeti hakkına sahiptir. Bu hak, bir dine veya kişinin kendi seçimi olan herhangi bir inanca sahip olma hakkını ve gerek bireysel olarak, gerekse başkaları ile birlikte ve alenen veya hususi olarak dinini veya inancını, tapınma ibadet uygulama ve öğrenme biçimlerin açıklama hürriyetini kapsar." (md. 2)

2- "Hiç kimse, bir dine veya kendi seçimi olan bir inanca sahip olma hürriyetin zayıflatacak bir zorlamaya tabi tutulamaz." (md. 1/2)

3- "Hiç kimse, din veya diğer inançlar sebebiyle herhangi bir devlet, kurum, insan grubu ve kişiler tarafından ayrıma tabi tutulamaz." (md. 1/2)

Bildiride yer alan din veya inanca dayalı müsamahasızlık ve ayrımcılık" ifadesinin ne anlama geldiği şöyle açıklanır: "Din veya inanca dayanan, amacı veya sonucu insan haklarının ve temel hürriyetlerinin eşitlik esasına

¹⁰ Bildirinin metni için bkz. GÜNDÜZ. A., a.g.e., s. 189.

göre tanınmasını, bunlardan yararlanmayı veya bunların kullanılmasını ortadan kaldıracak veya zedeleyecek her türlü farklılaşma, dışlama, sınırlama veya tercih demektir". (md. 2/2)

"İnsan arasında din veya inanç sebebiyle ayrımcılık yapma, insan onuruna karşı bir hareket ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasının prensiplerinin inkar etme teşkil eder ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ilan edilen ve İnsan Haklarına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler detayları ile vazedilen insan haklarının ve temel hürriyetlerin bir ihlali ve milletlerarasında dostça ve barışça ilişkileri kurmanın bir engeli olarak mahkum edilecektir."

"Ebeveynler veya çocuğun kanuni temsilcileri aile içi hayatı din ve inançlarına uygun bir şekilde eğitimden yararlanma hakkına sahiptir. Ve ebeveynlerinin veya kanuni temsilcilerinin isteklerine aykırı bir şekilde din veya inanç konusunda eğitim almaya mecbur edilemeyecektir." (md. 5/2)

"Çocuk, din veya inanca dayalı her türlü ayrımcılığa karşı korunacaktır. Anlaş, müsaama, halklar arasında dostluk barış ve evrensel kardeşlik, başkalarının din veya inancına saygı ruhu içine yetiştirilecektir." (md. 5/2)

"Sözleşmede din, vicdan ve inanç hürriyetin neleri kapsadığı 6. Madde de özetle şöyle sıralanmıştır:

Tapınma, bu amaçla toplanma ve yerler açma; ayinle ilgili madde ve malzemeyi yeterince tedarik etmek;

bu alanlarla ilgili gerekli liderleri, eğitmek, tayin etmek, seçmek veya veraset yoluyla belirlemek, din veya inanç emirlerine uygun olarak dinlenme günlerini idrak etmek, tatilleri ve merasimleri kutlamak, din veya inanç meselelerinden, milli ve milletlerarası düzeyde bireylerle ve cemaatlarla iletişimi tesis etmek ve sürdürmek.

7- HELSİNKİ NİHAİ SENEDİ (1973-1975)

Bu senedin¹¹ VIII. bölümü, "Halkların Eşit Hakları ve Self-Determinasyonu" başlığı taşımaktadır. Şöyle denilmektedir: "Bütün halklar istedikleri zaman dış müdahale olmaksızın iç ya da dış siyasi statülerini tam bir özgürlük içinde tayin etmek ve istedikleri siyasi, ekonomik sosyal ve kültürel gelişmeyi arama (takip) etme hakkına her zaman sahiptirler.

8- AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ KONFERANSI (TOPLANTISI) AGİK (AGİT) PARİS ŞARTI (1990)

1991'de Berlin'de 1992'de Prag'da, yine 1992'te Helsinki'de 1993'de Stockholm'de yapılan toplantılar sonunda muhtelif kararlar alındı. Bu AGİK sürecidir. Bu çerçevede 1990'da Paris şartı imzalandı.¹² Bunun "Gelecek İçin Rehber İlkeler" bölümünde "İnsani Boyut" başlığı altında şöyle denilmektedir: "Ulusal azınlıkların toplumlarımızın hayatı zengin

¹¹ Senedin metni için bkz. TAŞKENT. S. İnsan Haklarının Uluslar arası Dayanakları. İstanbul 1993, s. 388.

¹² Şartın metni için bkz. ibid, s. 391.

katkılarını arttırmak azmiyle, durumlarının daha da iyileştirilmesine çalışacağız. Barış, adalet istikrar ve demokrasinin yanı sıra halklarımız arasında dostane ilişkilerinde ulusal azınlıkların etnik, kültürel dil ve dini kimliklerinin korunmasını ve bu kimliğin kuvvetlendirilmesi için gerekli şartların oluşturulması gerektiğine ilişkin derin inancımızı teyit ederiz. Ulusal azınlıklarla ilgili sorunların ancak demokratik bir siyasi çerçevede tatminkar olarak çözümlenebileceğini beyan ederiz. Ulusal azınlıklarla mensup fertlerin haklarına evrensel insan haklarının bir parçası olarak, bütünüyle saygı gösterilmesi gerektiğini de kabul ediyoruz. Ulusal azınlıkların daha iyi korunması ve ulusal azınlıklar konusundaki işbirliğinin arttırılması yönündeki acil ihtiyaçları müdrik olarak...”

9- KOPENHANG TOPLANTISI BELGESİ (1990)

AGİK çerçevesinde kaleme alınmış bir belge de Kopenhag Belgesidir.¹³ Bu belgenin 30-40 arası maddeleri Azınlıkları konusuna ayrılmıştı.

Bu belgede şöyle denilmektedir: “Evrensel düzeyde tanınmış insan haklarının bir parçası olarak, ulusal azınlıklara mensup kişilerin azınlık haklarına saygının, katılan devletlerde barış, adalet, istikrar ve demokrasi için temel bir unsur olduğunu teyit ederler.” Daha sonra şu önemli hükümler sıralanmıştır:

¹³ Belgenin metni için bkz. GÜNDÜZ, A., a.g.e., s. 572.

31- Ulusal azınlıklara mensup kişiler, insan hakları ve temel özgürlüklerden tamamıyla ve etkin şekilde, ya da önünde eşit olarak ve hiçbir ayırıma uğramaksızın yararlanma hakkına sahiptirler.

Katılan devletler, gerektiği takdirde, ulusal azınlıklara mensup kişilerin insan hakları ve temel özgürlüklerden diğer vatandaşlar gibi tam eşitlik içinde yararlanabilmeleri için gereken önlemleri alacaklardır.

32- Bir ulusal azınlık mensubu olmak kişinin bireysel seçim konusudur. Bu yönde seçim yapılması yüzünden herhangi bir dezavantaj ortaya çıkamaz.

Ulusal azınlıklara mensup kişiler, etnik, kültürel, dilsel veya dinsel kimliklerinin bütün yönleriyle ve iradeleri dışındaki her türlü asimilasyon girişiminden ari olarak serbestçe ifade, koruma ve geliştirme hakkına sahiptirler. Ulusal bir azınlığa mensup kişiler özellikle şu haklara sahiptirler:

32.1- Ana dillerini hem özel olarak hem de alenen serbestçe kullanabilmek.

32.2- Ulusal mevzuata uygun olarak kamu yardımı, gönüllü mali ve diğer tür katkılar talep edebilen yapıda eğitim, kültürel ve dinsel kurumlarını, örgütlerini ve birliklerinin oluşturmak.

32.3- Dini araç-gereçleri edinmek, mülkiyetini almak, kullanmak ve kendi anadillerinde de dinsel eğitim faaliyetleri yürütmek dahil, dinlerini ifade etmek ve uygulamak.

32.4- Azınlık mensuplarının aralarında ve ülke sınırları dışında ortak etnik veya ulusal köken, ortak dinsel inanç veya kültürel miras paylaştıkları diğer ülke vatandaşları ile kısıtlama olmaksızın temaslar kurmak ve muhafaza etmek.

32.5- Ana dillerinde bilgi yaymak, elde etmek ve mübadele etmek.

32.6- Ülkelerinde dernek ve örgüt kurmak ve muhafaza etmek, uluslar arası hükümet dışı kuruluşların faaliyetlerine katılmak.

Ulusal azınlıklara mensup kişiler, haklarından, hem kişisel hem de grubun diğer mensuplarıyla ortak olarak yararlanabilirler. Bu hakları kullanması veya kullanmaması yüzünden ulusal azınlığa mensup bir kişi için herhangi bir dezavantaj ortaya çıkmaz.

33- Katılan devletler ülkelerindeki ulusal azınlık etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini koruyacaklar ve bu kimliğin geliştirilmesi için gerekli koşulları oluşturacaklardır. Bu amaçla, bu tür azınlıkların örgüt veya dernekleriyle temaslar da dahil olmak üzere her devletin karar alma usullerine uygun danışmalar yapıldıktan sonra gerekli önlemleri alacaklardır.

Bu tür önlemler ilgili katılan devletin diğer vatandaşları bakımından eşitlik ve ayırım gözetilmemesi ilkelere uygun olmalıdır.

34- Katılan devletler, ulusal azınlıklara mensup kişilerin ilgili devletin resmi dilini veya dillerinin öğrenme gereğinden bağımsız olarak, kendi

ana dillerini öğrenme ve kendi ana dillerinde öğrenim görmelerini, mümkün ve gerekli olduğu takdirde, yürürlükteki ulusal mevzuata uygun olarak, resmi makamlarla ilişkilerinden kendi anadillerinin kullanabilmelerini temine gayret edeceklerdir katılan devletler, tarih ve kültür derslerinde ulusal azınlıkların kimliklerinin korunması ve gelişmesine ilişkin faaliyetlere etkin şekilde katılma haklarına saygı duyacaklardır.

36- Katılan devletler, ulusal azınlıklara ilişkin sorunlar hakkında yapıcı işbirliğinin geliştirilmesinin özel bir önem taşıdığını kabul ederler. Bu tür işbirliğinin amacı karşılıklı anlayış ve güveni, iyi komşuluk ve dostane ilişkilerin ve uluslar arası barış güvenlik ve adaleti idame ettirmektir.

Katılan devletler, bazı ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini geliştirmeye yarayacak koşulları oluşturmak üzere, bu hedeflere ulaşma yollarından biri olarak, ilgili devletin politikasına uygun şekilde söz konusu azınlıklarının özel, tarihsel ve toprak durumlarına tekabül eden yerel veya özerk yönetimler kurulması suretiyle gösterilen çabaları not ederler.

Katılan her devlet, etnik veya dinsel amaçlı inanç ayrımı yapmaksızın kendi ülkesinde yaşayan kişilerin hepsi arasında anlayış, karşılıklı sevgi, işbirliği ve dayanışma ortamı geliştirecektir. Ayrıca sorunların hukuk devleti ilkelerine dayalı diyalog yoluyla çözümlenmesini teşvik edecektir.

37- Burada kayıtlı taahhütlerin hiçbiri, devletlerin toprak bütünlüğü ilkesi de dahil olmak üzere BM Yasası'nın ilke ve amaçları, Nihai Senet hükümleri ve uluslar arası hukuktan kaynaklanan diğer yükümlülüklerle çelişecek herhangi bir hak içerebileceği şeklinde yorumlanamaz.

38- Katılan devletler, ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarının korumaya ve geliştirmeye yönelik çabaları sırasında, mevcut insan hakları sözleşmeleri ve diğer uluslararası belgeler çerçevesinde taahhütlerine tamamiyle bağlı kalacaklardır. Eğer henüz yapmadılarsa, bireysel şikayet hakkı tanıyanlar da dahil olmak üzere konuyla ilgili sözleşmeleri taraf olmayı düşüneceklerdir.

39- Katılan devletler, BM ve uygun olduğu takdirde Avrupa Konseyi de dahil olmak üzere, üyesi buldukları ve uluslar arası kuruluşların bünyesinde bu kuruluşların ulusal azınlıklarla ilgili halen devam etmekte olan çalışmalarını göz önüne alarak yakın işbirliğinde bulunacaklardır.

Ayrıca, ulusal azınlıklar konusunu derinlemesine tartışabilmek için bir uzmanlar toplantısı düzenlenmesi imkanını da araştıracaklardır.

40- Katılan devletler, totaliter idareye, ırkçı ve etnik temele dayalı husumeti, antisemitizmi yabancı düşmanlığını ve herhangi bir insana karşı ayrımcılığı, ideolojik ve dini nedenlere dayalı her türlü zulmü açıkça ve tereddütsüz kınarlar. Bu çerçevede, çingenelerin özel sorunlarını kabul ederler.

Katılan devletler, bu tür olaylarla mücadele için gösterdikleri çabaları yoğunlaştırmaya kesin niyetli olduklarının beyan ederler. Bunun sonucu olarak;

40.1- Katılan devletler, anti-semitizm dahil ulusal, ırksal, etnik veya dinsel ayrıma, husumete veya nefrete dayalı şiddeti tahrik eden her türlü harekete karşı korunmayı sağlamak amacıyla, uluslar arası yükümlülüklerine ve anayasal sistemlerine uygun gerekli kanunları çıkarmak da dahil olmak üzere etkili önlemler alacaklardır.

40.2- Etnik, ırksal, kültürel, dinsel veya dinsel kimleri nedeniyle ayırım husumet veya şiddet fiillerine veya tehditlerine maruz kalan kişi veya grupları ve bunların mülkiyetlerini korumak için uygun önlemler almayı taahhüt edeceklerdir.

40.3- Anayasal sistemlerine uygun olarak, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde, özellikle eğitim, kültür ve enformasyon alanlarında olmak üzere, anlayış ve hoşgörüyü arttırmak için etkin önlemler alacaklardır.

40.4- Eğitim amaçları arasında ırksal ön yargı ve husumet sorunu üzerinde önemle durulmasını sağlamaya çalışacaklardır.

40.5- Bireyin maruz kaldığı haksızlığın fiilen giderme hakkını kabul edenler ve ilgili kişi ve grupların, ayırımı hareketleri, ırk ve yabancı düşmanlığı fiilleri de dahil olmak üzere şikayet etme hakkına sahip olduklarının ulusal mevzuata uygun olarak kabul etmek için gayret sarf edeceklerdir.

40.6- Eğer şimdiye kadar yapmamışlarsa, ayrımcılık sorununa ilişkin uluslararası belgelere taraf olmayı mütalaa edecekler ve bu belgelerde yer alan yükümlülüklerle dönemsel rapor sunma da dahil olmak üzere tümüyle uyulmasını sağlayacaklardır.

40.7- Devletlere ve kişilere, ayrımcılık hareketlerine ilişkin bildirimleri uluslararası mekanizmaları kabul etme imkanını da inceleyeceklerdir.

41- Katılan devletler, AGİK'in İnsani boyutuna bağlılıklarının teyid ederler ve bunun Avrupa'da işbirliği ve güvenlik konusunda dengeli bir yaklaşımın ayrılmaz parçası olarak taşıdığı önemin altını çizerler. AGİK İnsani Boyut Konferansı'nın ve Viyana Kapanış Belgesi'nin AGİK İnsani Boyutuna ilişkin bölümünde tanımlanan insani boyut mekanizmasının, diyalogun ve işbirliğinin geliştirilmesinden ve belirli sorunların çözümünde katkı sağlayan yöntemler olarak değerlerinin kanıtladıkları hususunda mutabıktırlar. Bu yöntemlerin uygulanmasının sürdürülmesi ve genişleyen bir AGİK sürecinin parçası olarak geliştirilmesi gerektiğine ikna olduklarını ifade ederler.

42- Katılan devletler, Viyana Kapanış Belgesi'nin AGİK İnsani Boyutuna ilişkin bölümündeki 1-4 paragraflarında tanımlanan yöntemlerin etkinliğini daha da arttırmak gerektiğini kabul ederler. Bu çerçevede şu hususlara karar verirler:

42.1- Birinci paragraf çerçevesinde, diğer katılan devletlerce yazıyla yapılan bilgi talepleri ve girişimlere

mümkün olan en çabuk şekilde, ancak 4 haftadan daha geç olmak üzere yazıyla cevap vermek.

42.2- İkinci paragrafta bahse konu ikili toplantıların en kısa zamanda, kural olarak, başvuruyu izleyen üç hafta içerisinde yapılması.

42.3- İkinci paragrafta uygun olarak yapılmış bir ikili toplantı sırasında, iki taraf da mutabık olmadığı takdirde, toplantı konusuyla ilgili olmayan sorunları ortaya atmaktan kaçınmak.

43- Katılan devletler, AGİK İnsani Boyutuna ilişkin taahhütlerin uygulanmasını iyileştirmeye yeni önlemleri içeren somut önerileri incelemişlerdir. Bu çerçevede, özel vakaları ve durumları incelemek için gözlemci gönderilmesi, araştırma yapmak ve uygun çözümler tavsiye etmek üzere raportör tayini, AGİK İnsani Boyutu için bir komite kurulması, kişi, kurum ve kuruluşların araştırma yapmak ve uygun çözümler tavsiye etmek üzere insani boyut mekanizmasına daha geniş şekilde katılması ve ilgili sorunların çözümüne yönelik ikili ve çok taraflı çabaların arttırılmasına ilişkin önerileri değerlendirmişlerdir.

AGİK'in gelecek toplantılarında, İnsani Boyut mekanizmasını güçlendirmek için öngörülen bu ve diğer öneriler alasının mütalâa etmeyi kararlaştırırlar. Bu önlemlerin yeni ve etkin gelişmelerin gerçekleşmesine ve AGİK İnsani Boyut çerçevesinde güven tesis edilmesine ve çatışmaların önlenmesine katkıda bulunması gerektiği üzerinde mutabıktırlar.

ÇİNLİ BİLGİNLERİN DOĞU TÜRKİSTAN'DAKİ TÜRK VARLIĞINI REDDETME ÇABALARI¹

Doç. Dr. Timur KOCAOĞLU

Yunanlıların “Yunanistan’da Türk yoktur, Müslüman azınlık vardır!”, İranlılar da “İran’da Türkler yoktur, Türkçe konuşan İranlılar vardır!” şeklindeki iddialarına paralel olarak, Çinliler de, Doğu Türkistan’ı kasederek, “Xinjiang (Sinkiang = Şincan)’da Türkler yok, Uygurca, Kazakça konuşan ve tarihte Çinlilerle karışmış olan bazı azınlıklar var!” diye ileri sürmektedirler. Çinlilerin böyle bilim dışı iddialarının tarihçesi epey eskidir. Komünist Çin yönetiminden önceki Milliyetçi Çin (Kuomingtan) hükümeti sırasında da bir çok Çinli bilgin ve politikacı böyle tezlerle ortaya atıldığında, büyük Türkçü Muhammed

Emin Buğra bu görüşe karşı sert cevap vermişti. M. Emin Buğra 1944 yılında Doğu Türkistan’da basılan **Kalem Küreşi** (Ka-lem Mücadelesi) adlı bilimsel eserinde Çinli bilginlerden Li Dong Fang’ın Doğu Türkistan’daki Türk varlığını yok sayma çabalarını ve onlara verdiği cevaplarını derlemiştir².

Muhammed Emin Buğra ile bu konuda tartışan Çinli bilginlerden Chia-hua Chu (1893-1963) 1954 yılında Tayvan’da İngilizce olarak yayınladığı “Tayvan ve Sinkiang (Formaza ve Doğu Türkistan)” adlı eserinde, Uygur ve Kazakların eski atalarının Türk olmadığını ve bu halkların Türk dilini sonradan öğrendiği iddialarını tekrarlamıştır.³

¹ Bu metin Timur Kocaoğlu tarafından aşağıdaki toplantıda yaptığı konuşmanın kısa özetidir. Panel: Türk Dünyası ve Doğu Türkistan’da Kültürel Soykırım. 24 Şubat 2001. Zeytinburnu Belediyesi, Düzenleyen: Doğu Türkistan Göçmenler Derneği.

² Mehmet Emin Buğra, **Yurt ve Millet Haqida Kalem Küreşi**. Urumçi: Altay Matba’ası, 1944-1948, 66 sayfa.

³ **Taiwan and Sinkiang : (Formosa and Chinese Turkistan)** / by Chu Chia-hua. Taipei, Taiwan : Chinese Association for the United Nations, 1954).

Çinlilerin bu konudaki bilim dışı görüşleri bugün de devam etmektedir. Eğer İnternet üzerinden Komünist Çin hükümetinin aşağıdaki resmi İnternet sitesine bağlanırsanız, orada bu iddiaların tekrarlanmakta olduğunu görürsünüz:

<http://www.china.org.cn/english/index.htm>

Bu sitedeki “Çin’deki Azınlıklar” maddesini tıklarsanız, oradaki “Uygurlar”, “Kazaklar”, “Kırgızlar” maddelerinde bu azınlıkların uzak tarihte Çinlilerle karışmış olan halklar olduğunun özellikle vurgulandığına hayretle tanık olursunuz.

Mesela, Komünist Çin devletinin resmi İnternet sitesinde Uygur Türkleri hakkındaki sayfada şöyle deniliyor:

“Uygur Etnik Azınlığı: Xinjiang çok eski zamanlardan beri Çin’in bir parçasıdır. Uygurlar başka azınlık gruplarıyla birlikte bu bölgeyi Çin’in başka yöreleri gibi, sıkı ekonomik ve kültürel ilişkiler için Merkezi Çin’e açtılar. Uygur kelimesinin anlamı “birlik” ve “ittifak” demektir, bu da gösteriyor ki, Uygurların eski ataları olan Tiele ve Weiheler daha Milattan önce 3. yüzyılda Çin’in bir parçasıydı ve Uygurların ataları Milattan sonra 5. yüzyılda Türklerin baskısına karşı direnmişlerdir. Ama, eski bir halk olan Uygurlar daha sonraki yüzyıllarda Türklerin baskısı dolayısıyla dilleri Türkçeleşmiştir. Özellikle, 1877’de Xinjiang’da baskıcı idare kuran Yakup Beyin devrilmesinde Uygurlar Çing sülalesine yardım etmişlerdir.”

Aynı sitede “Kazak Etnik Azınlığı” adlı bölümde de, Kazakların ataları olan Yusunlerin Çinli bir kavim olduğunu ve Kazakların da, aynı Uygurlar gibi sonradan Türklerin etkisiyle Türkçe konuşan halklar haline geldiği iddia ediliyor. Aynı bölümde, Kazak tarihi de tahrif edilerek, “Osman Batur adlı isyancının tutuklanmasını bizzat Kazakların kendisi sağlamıştır!” deniliyor.

Çin hükümetinin ve ona hizmet eden Çinli bilginlerin Doğu Türkistan ve genel olarak Türk tarihini tahrif etmelerinin 1930’lardan başlayarak bugüne kadar devam ettiğini anlamak için son zamanlarda Doğu Türkistan’da yayınlanan eserlere de bakmak gerekir. Onlardan bazıları şunlardır:

1. Yang Fa Rin, **Panislamizm ve Pantürkizm Haqqıda Tadqiqat**. Urumçi: Şincang İctimai Penler Akademiyası, 1994.

2. Cing Çunlun, **İli Tarixi Qısqaşa Oquşluqı**. Urumçi: Şincang Xalq Neşriyatı, 1998.

3. **Panislamizm ve Pantürkizmining Zehirini Tazelep, Vatanning Birliğini Qoğdaylı**. İli Oblastlıq Partkom Taşviqat Bölümü, 1999.

Ayrıca Çin kaynakları ve Doğu Türkistan’da bugün basılan neşriyatlarda “Doğu Türkistan” terimi hiç kullanılmamakta ve onun yerine yalnızca “Xinjiang” (ve Uygurcada “Şincang”) denilerek, bu yörenin de Milattan Önceki asırlarda Çin toprakları olduğu belirtilmektedir. “Doğu Türkistan” adından ayrı olarak bu bölge-

deki birçok şehrin ve yörenin Türk adları yerine de sadece Çince adları kullanılmaya devam ediyor. Bazı örnekler verelim:

Aksu	beyaz	A Ke Su
Aktav	yerine	A Ke Tao
Altay	yerine	A Er Tai
Artuş	yerine	A Tu Shi
Barkol	yerine	Ba Li Kuen
Gulca	yerine	Yi Ning
Hoten	yerine	He Tian
Karamay	yerine	Ke La Ma Yi
Kaşgar	yerine	Ka Shi
Köktokay	yerine	Fu Weng
Kumul	yerine	Ha Mi
Manas	yerine	Ma Ma Si
Taşkorgan	yerine	Ta Shi Ku Er
Gan		
Tekes	yerine	Te Ke Si
Turfan (Turpan)	yerine	Tu Lu
Fan		
Urumçi	yerine	Wu Lu Mu Qi
Üçturpan	yerine	Wu Shi
Yengisar	yerine	Ying Ji Sa

Çinlilerin arkeoloji bilimini de tahrif ederek, Doğu Türkistan'ı Çin'in bir parçasıymış gibi göstermelerine yeni bir örnek de 22 Şubat 2001 tarihli Şinhua (Xinhua) haber ajansı tarafından bütün dünyaya ilan edildi. Bu haber ajansının verdiği bilgiye göre, Xinjiang Kültürel Kalıntılar ve Arke-

oloji Enstitüsü araştırmacılarından Mu Shunying Doğu Türkistan'ın Lop Nor bölgesinde yapılan kazı çalışmalarında büyük duvar kalıntıları keşfetmişler. Çinli bilginler hemen bu duvar kalıntılarının Peking etrafındaki Büyük Çin Duvarının uzantısı olduğunu ileri sürmüşler. Peking'deki Çin Kültürel Miras Cemiyeti başkanı 77 yaşındaki Prof. Luo Zhewen de "Bizim büyük duvarımız Xinjiang'a kadar uzanıyordu" demiş. Şinhua haber ajansı da, Büyük Çin Duvarı Peking'den Doğu Türkistan'a kadar demek 7 bin 200 kilometre olduğunu duyurdu. Ancak, Amerikada yaşayan Uygur arkeolog ve tarihçileri ise, Çinlilerin bu yalan iddialarını red ederek, Lop Nor'da bulunan ve duvar olduğu ileri sürülen kalıntıların Peking etrafındaki Büyük Çin Duvarı ile bir ilgisinin olmayacağını belirttiler. Zaten, eski tarihlerde de, Çinli bilginlerin uyguladığı bir yöntem vardı. Çin'in merkezi vilayetlerinde bulunan bazı yer altı sanat kalıntılarını gizlice Doğu Türkistan'a getirerek, onlar sanki burada yer altından çıkarılmış gibi ispat etmeye çalışırlar ve "Bakın, bu Çin sanat eserlerinden de anlaşılıyor ki, bu bölgeler çok eskiden beri Çin'in bir parçasıydı!" diye ileri sürerlerdi.

".....Biz ecdadımız gibi büyük düşünemediğimiz için bu hale geldik. Çin, eskiden Doğu Türkistan'ı üs olarak kullanarak Batı Türkistan'a saldırmıştı. Şimdi de aynı emelin peşindedir. Rus'un girdiği yeri şimdi Çin girmek istiyor....."

Gafletten uyanmalı, derin ve geniş düşünülüp, önlemler alınmalıdır."

Prof. Dr. Hikmet TANYU

(Yeni Düşünce 17.01.1992)

JIANG ZEMİN ÖDÜLLENDİRİLDİ

İktil KURBAN

Rus-Çin dostluğu bozulup, aralarından kara kedi geçtiği 1960-1980 yılları arasında, bilhassa Krusçov'un (1894-1957 ve 1964-1970) siyasi sahnede olduğu dönemde Doğu Türkistan'ın ulusal ve siyasal sorununu Ruslar, Çin'e karşı güçlü bir koz olarak kullanmışlardı. O zamanlar bu koz, sadece Rusların yararına olacağı kanaatiyle Amerika, Doğu Türkistan'ın konusuna girmemişti. Amerika'nın bu tutumunu da arkasına alan Çin, Ruslar'a karşı şu yanıtı vermişti: "*Pekin'i istediğin kadar, birkaç defa sana verebiliriz, fakat Şin Cang'i (Doğu Türkistan'ı) asla*". Bu yanıt sert olduğu kadar çok anlamlı idi: Pekin başkalarının eline kaç defa geçerse geçsin, bu şehir her zaman Çin şehri olarak kalacaktı. Doğu Türkistan ise, bir kere elden gitti mi, bu toprak asla Çin toprağı olmayacaktı. İşte Çin'in itiraf ettiği bu gerçek, Doğu Türkistan'ın Çin işgali altına girdiği 240 (1760-2000) yıldan beri Çin yöneticilerini tedirgin etmekte, değişen koşullara göre yeni yeni tedbirler almaya zorlamaktadır.

Bu tedbirlerin başında, Doğu Türkistan'a götürebildiği kadar Çinli göçmen yerleştirmek ve ister Doğu Türkistan'daki Doğu Türkistanlılar üzerinde, ister başka ülkelere göç etmiş Doğu Türkistanlılar üzerinde baskı, zulüm ve polis takibini kat kat arttırmak gelmektedir. Çin, benim soydaşlarım için korkunç ve acımasızdır.

Türk dünyasının heyecanlı yılları başlamıştı. Batı Türkistan'daki Türk Cumhuriyetleri art arda bağımsızlıklarını ilan edivermişti. Yıl 1992, Almatı'da, Bişkek'te, İstanbul'da art arda Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını gündeme getiren kurultaylar açılıvermişti. Bu gidişatın Çin'i çok rahatsız ettiğinde şüphe yoktur. Fakat Çin yönetimi acele etmedi, düşündü taşındı sonunda, "*Çinli öküz arabasıyla tavşan yakalar*" denilen Uygur atasözünün mantığıyla harekete geçerek, yavaş da olsa 10 yıl içinde Doğu Türkistan konusunda başarılar elde etti, yani hedeflediği tavşanı yakaladı. Batı Türkistan'daki Türk cumhuriyetlerinin bazıları Çin'den korkarak, bazıları Çin'e yaranarak, Çin'in Doğu Türkistan ile ilgili tüm isteklerine uyan anlaşmalara

imza attılar. Türkiye’de ise daha da ileri gidilerek, Türkiye Cumhurbaşkanı’nın eliyle, Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin’in göğsüne Devlet Nişanı ödülü takılıverdi (20.04.2000). Acaba, bu işi gerçekleştiren bugünkü Türkiye Cumhuriyetinin yöneticileri bu olgunun gelecekteki sorumluluğu ve etkisi hakkında düşünülmüşler midir?

Bilindiği gibi, istibdat rejimlerin ömrü, o rejimi yaşatan ve yöneten şahısların ömründen uzun olmamıştır, en azından sarsılmıştır. Tarihte ve bilhassa yakın geçmişimizde bunun böyle olduğuna kanıtlar çoktur. Örneğin, Stalin’in ve Mao’nun yaşattığı rejimler onların ölümüyle beraber hem sarsılmış hem yıkılmıştı. Jiang Zemin’in ölümünden sonra (herhalde yine bir 70 yıl yaşayacak değil), bugün Çin’de yaşatılan rejimin ne olacağını kestirmek elbette zor değildir. Diktatörler ölüyor; imparatorluk çöküyor; çağımız böyle çağdır. İşte o zaman, “Bu suçluyu neden ödüllendirdiniz?” diye, tarih, bu ödül verenleri sorgulamaz mı?!

Jiang Zemin’in Türkiye’ye gelişinin ve ödüllendirilişinin sebebi kamu oyununda ve siyasi partiler arasında pek tartışılmadan, bu olgu sadece devlet zirvesinin bilgisi dahilinde oluverdiği için, Jiang Zemin’in kimliği hakkında sarf edilen sözler, Onun yaşı, tahsili, sanat severliği ve uzun ömürlü olabileceğine işaret edilen sıhhatiyle sınırlı kaldı. Onun asıl kişiliğine herhalde değinilmedi. Çünkü, Demirel de, Jiang Zemin de, devletin başı oldukları için, kimse böyle asli ko-

nulara girip, şimşekleri üzerine çekmeye cüret edememiştir.

Artık Jiang Zemin ülkesine dönmüş, Demirel de makamından ayrılmıştır. Şimdi bu iki şahsın asıl kişiliklerine ve onlar arasında gerçekleşen olgunun siyasal etkisine değinmek daha kolaydır. Fakat ne kadar kolay olsa bile bu konu, sadece ifade özgürlüğü kavramına dayanarak, benim gibi bulunduğu yerde köksüz bir göçmenin değineceği konu olmadığını da biliyorum. Fakat, asıl vatanımın Doğu Türkistan olduğu ve Çin’i iyi tanıyan biri olduğum gerçeğinin etkisi ile, bu konuda sessiz kalmayı içime sığdıramadan bu yazıyı kaleme aldım.

Bu ödülün gerekçesi, “Türkiye Cumhuriyeti’nin ali menfaati” olarak açıklanmıştır. Bu “ali menfaat” nedir? Mantığa ve ilkelere ters düşen menfaatin adı “aldatıcı-geçici menfaat” olmayıp, “ali menfaat mı olur?” Geçmişimize bir dönüp bakarsak, 2000 yıldan aşkın Türk-Çin ilişki ve çatışmaları sonucu kaybettiklerimizin temelinde Çin hilesi ve Türk ilkesizliği yatmaktadır. ORHUN ANITLARI’nda Çin hakkında 1300 yıl önceki ölümsüz Türk ikazı bugün de geçerlidir: “Çin ulusunun sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak ulusu öylece yaklaştırmış. Yaklaştırdı, konduktan sonra, kötü şeyleri o zaman düşünürmüş. İyi, bilgili kişiyi, iyi, cesur kişiyi yürütmezmiş. Bir insan yanılrsa, kabilesi, ulusu, akrabasına kadar barındırmazmış”. Anlaşıyor ki, Türkiye

Cumhuriyeti'nin bugünkü yöneticileri tarih biliminden yoksun, ilkesiz, çıkarıcı kişilermiş. Bunların kişisel çıkarları "Türkiye Cumhuriyeti'nin ali menfaati" ifadesiyle örtülmüştür. Yaşlı tarihçi Cemal Kutay'ın: "Türkiye'de Atatürkçülük, Atatürk'ün ölümüyle bitti" iddiasında haklı olduğuna bir kere daha yürekten inandım. Bu keyfi uygulama, bir kara leke olarak 100 yılda, 1000 yılda bile silinemeyecek "Utanç Ödülü" olarak tarihe geçecektir. Çünkü Jiang Zemin Doğu Türkistan Türklüğünün katili, dünyaca kabul edilmiş demokratik ilkelerin en kutsalı olan ifade özgürlüğünün bir numaralı düşmanı ve diktatör Mao'nun en sadık iz basarıdır. Madem ki katillere, diktatörlere, insanlık düşmanlarına ödül vermek gerekiyor ise, eli Çeçen kanına bulan Rus diktatörü Putin'e de ödül verilmeli; Stalin'in ruhuna da, Hitler'in ruhuna da ödül verilmeli. Jiang Zemin'in yukarıda adı geçen kişilerden farklı bir siyasal kimliği vardır, diyenler varsa, buyursunlar. Onun hükmettiği ülkeye gidip, fazla derinine inip araştırma zahmetine de girmeden, şöyle bir göz gezdirsin: Bütün devlet kurumlarının duvarlarında Mao'nun büyütülmüş resmini görecektir. Özel bir izinle Doğu Türkistan'a gitsin, dünyanın bu en engin, en zengin bölgesinde, dünyanın en yorgun, en perişan kişileriyle karşılaşacaktır. Bu kişilerin simasından, dilinden yalnız Türk olduğunu değil, korkunç bir yoksulluğun kurbanları

olduğunu görecektir. Yalnız yoksullukla iç içe değil, her zaman ölüm tehdidi altında yaşamak zorunda kalan bu kişilerin, insanlık ve adaletten nasibini almamış arsız ve zalim bir istilacı karşısında, geçmişte olduğu gibi bugün de isyandan başka seçeneği kalmadığını da anlayacaktır. Çünkü, isyan ile göğüs gererek ölmek, diz çöküp korkarak yaşamaktan çok daha rahattır. İsyân, yaşamın ağır bir yük olduğu, sadece başkalarının yaşaması için yaşayan topluluklarda kaçınılmaz bir olaydır. İsyân, mazlumların son çaresidir. İsyân, kan ve can pahasına olsa bile, mazlumların acısını dindiren, yaşamını tazeleyen, insanlık aleminin, insanlık tarihinin fırtınasıdır. İnsanlık aleminde zalim ve mazlum var oldukça, zalimlere korku, mazlumlara ümit veren bu isyan da var olacaktır. Bu sözlerime inanmayanlar, buyursunlar, Doğu Türkistan tarihini okusunlar: Yakın çağımızın dünyasında hiçbir yöre Doğu Türkistan kadar çok isyanlara ve tekrar tekrar istilalara sahne olmamıştır; hiçbir topluluk Doğu Türkistanlılar kadar zulüm ve katliamlara maruz kalmamıştır. Dünyamızda, üç asırlık esirliğin birikimini halen taşımakta olan Doğu Türkistanlılar kadar bahtsız ve zavallı başka bir topluluk yoktur.

Devamı 48. Sayfada

UYGUR KADINLARININ DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Yrd. Doç. Dr. Alimcan İNAYET

16. yüzyılda bir gün. Saidiye Devleti'nin büyük hükümdarı Abdureşit Han avlanıyordu. Bir ara kıyafetini değiştirerek bir köye uğradı. Köyde Mahmut adında fakir gariban bir oduncu vardı. Hizmetçileri Sultan Abdureşit Han'ı bu eve getiriverdi. Han'ın gözü bu eski evin duvarındaki tembura ilişti. Onu oduncu değil, henüz 13 yaşındaki kızı çalışıyordu. Han, rica edince, tembur kızın ellerinde ötmeye başladı. Öyle güzel çalışıyordu ki kız, ona kendi şiirini de ilave edince, Han'ın akli başından uçtu. 13 yaşındaki kızın söylediği şiir şuydu:

Senga yüz şükür yareb bizge adil padişah kilding,

Fekir-miskinge Abdureşidhanni fenah kilding

(Sana bin şükür Yarab bize adil padişah verdin,

Fakir miskine Abdureşithan'ı penah ettin)

Nefisi keçe-kündüz dua kil Tengri tekdiske,

Ki şahning hekkide kilmay dua kattıg gunah kilding

(Nefisi gece gündüz niye inanmıyor bana,

Sanki evimde bitti bu ahşam diken bana)

Kız, güzel yazısıyla bunları yazınca, Abdureşit Han yerinde duramadı. "Ben koskoca padişahım" demeden bu köylü kızla evlenmeye karar verdi. Hemen karargahına dönüp kızı oduncu babasından istetti ve gerekli başlığını verip kızı götürdü. Kızın adı Amannisahan idi. 13 yaşındaki bu köylü kız, Abdureşit Han'ı esir eden bu beceriyi nasıl kazanmıştı? Bu sorunun cevabı, o dönemin eğitimindedir.

Saidiye Devleti döneminde (1514-1678) eğitim çok gelişmişti. Çünkü devletin kurucusu Hoca Batur Sultan Said ve onun evlatları bilimsever alim ve yazar idiler. Ülke sınırları içerisinde yüksek okul, orta okul, ilkokul ve müzik okulları olmak üzere 2263 okul vardı. Bunlardan "Mirza Haydar" Medresesi, "Sakiye" Medresesi dönemin yüksek bilim yurtları sayılıyordu.

Alim, yazar, sanatçı, tarihçi, mimarlar bu okullarda yetişiyorlardı. Bu okullardan başka yine “Sipahiye” (askeri okul), “Şifahîye” (Tıp okulu), “Hududiye” (Hudut Bilimleri), “Ayna-i Se-faret” (Elçiler Aynası) gibi meslek okulları da açılmıştır. Ana babalar çocuklarını okula kaydederken: “Evladımızın canı Tanrıdan, kemiği ana babadan, bahtı ve geleceği üstadından” derlerdi. Böyle yaygın bir eğitim ortamında, köylü kızların bile padişahları sarhoş edecek şiirler yazabilmeleri doğaldır. Amannisa Hanım saraya geldikten sonra da tembel saray güzelleri gibi yatmadı, öğrenmeye ve yazmaya devan etti. *Divan-i Nefise* adlı şiir kitabını, kadınlarımız, kızlarımız güzel ahlak sahibi olsun diye *Ahlak-i Cemile* (Güzel Ahlak)yi, birbirlerinin kalbini anlasınlar diye *Şuru-hulkulup* (Kalplerin Şerhi)u yazdı. Bugünkü Uygurların gurur kaynağı olan 12 makamı düzenlemede eşsiz katkılar sağladı. Hatta kendisi de “İş-ret Engiz” adında bir makamı besteledi. Yani bir köylü kızı şiir yazabiliyordu, beste yapabiliyordu o dönemde. Bizim kızlarımız buydu, bizim kadınlarımız buydu aslında.

Ondan önceki dönemde de, Kaşgar’da “Mesudiye” adında bilim yurdu ve “Saadet” adında bir kütüphane vardı. Burada yalnız ilahiyat değil, Aristoteles, Sokrat, Harezmi, Farabi, İbn Sina felsefeleri vs.ler inceleniyordu. Arap, Fars ve Urdu dilleri okutuluyordu. Buraya çeşitli yerlerden her yıl binlerce öğrenci gelip okuyordu. Me-

sudiye bilim yurdunda, okul bitirme tezi yazanlara ellame (akademik, doktor), ikinci sıradakilere Müderris (profesör), üçüncü sıradakilere Molla veya Helpet (öğretmen) unvanı veriliyordu. Kaşgarlı Mahmud, Yusuf Has Hacib’ler böyle bir ortamda yetişmişlerdi. Bu durum devam etseydi, belki yüzlerce Amannisa Hanım yetişmiş olacaktı.

Ama bu güzellik, bu kültür, bu huzur Buharalı bazı hocaların canlarını sıkıştıracak ki, koca sarıklarının başlarına sararak, uzun cüppeleriyle tozu dumana katarak Kaşgar’a geldiler. “Bazıları” diyorum, çünkü eskiden oradan Hoca Ahmet Yesevi gibi hoca, evliyalar çıkmıştı. Nedense 17. yüzyılda oradan bir takım sahtekar hocalarda çıkmaya başladı. Kendini “Seyid” diye millete yutturan bu kimşeler, saf ve dürüst insanlarımızın samimi din duygularını istismar ederek kısa sürede koskoca bir milleti, hipnoz yapmış gibi, uyutuverdiler. Kendilerini utanmadan “Hoca”, “Evliya”, “İşan”, “Kerametçi” diye tanıtan bu sahtekarlar “Dünya nimetlerini boş verin” dediler, “Bunlar sizi köprüden geçirmez” dediler. Ama kendileri milleti soydular, hatta padişahların tahtlarını çaldılar. Sonra utanmadan Allah bu dediler, din bu dediler. Sahte seçere düzenleyerek kendilerini “Seyid” diye tanıtan bu utanmazlar, bu davranışıyla Peygamber efendimizle alay ettiler, yüce dinimize hakaret ettiler. Belki merak etmişsinizdir, kim bunlar diye? Bunların İshak Hoca, Afak Ho-

ca ve evlatları olduğunu bilmeyen var mı?

Afak Hoca, 1625'te Kumul'da doğdu. Babası Muhemmet Yusuf, annesi Züleyha Begim'di. Muhemmet Yusuf, Buharalı İşan Kalan'ın oğludur. Aslında İşan Kalan, Muhemmet Yusuf'a Moğolistan'a gidip oradaki halkı hidayete erdirmesini vasiyet etmişti. Ama Muhemmet Yusuf Moğolistan'a giderken Kumul'da rüyasında gördüğü Seyid Celil Kaşgarlı'nın kızı Züleyha Begim'e kavuşunca Moğolları unutuverdi. Züleyha Begim ise, Arapça ve Farsça'yı iyi bilen alim kadındı. O, Hafız Şirazi'nin eserlerini Türkçe'ye tercüme ediyordu. O, Muhemmet Yusuf'tan üç oğlan (Hoca Hidayetullah, Hoca İnyetullah ve Hoca Vilayetullah), iki kız doğurdu. Hoca Muhemmet Yusuf, Kumul'da 10 yıl kaldıktan sonra, Moğolistan'a gideceği yerde, 1638'de, 11-12 yaşındaki oğlu Hoca Hidayetullah'ı yanına alarak Kaşgar'a geldi.

Hoca Muhemmet Yusuf ve oğlu Hidayetullah Kaşgar'a değil de, Moğolistan'a ya da Çin'e gidip oradaki Budistleri müslüman yapsalardı, belki İslam dünyasının saygıyla anılan şahsiyetleri olabilirdi. Ama öyle yapmadı. Onun yerine Kaşgar'ı tercih etti. Çünkü Kaşgar halkını müslüman yapacaktı.

O dönemde Kaşgar'da Sultan Abdürreşit Han'ın oğlu Abdullah Han iktidardaydı. Hoca Şadi adıyla bilinen Hoca İshak kendine selam vermeyen hanları "kerameti"yle öldürüyordu.

Örneğin, Abdullatif Han'ın ölümünden sonra Polat Han (Ahmet Han) ile taht kavgasına girişen Kılıç Han (Mahmut Han), Hoca Şadi'nin "kerameti"yle öldürülmüştü. Aslında görevi halkı din konularında aydınlatmak, toplumda huzuru düzeni sağlamak olan bu insanların gözlerini iktidar hırsı bürümüştü. Bu hırsla, kendine karşı gelenleri kafir diye koyun gibi kesmekten hiç çekinmiyorlardı. Müritleri, "hoca"larının pisliklerini, vahşiliklerini "keramet" diye övüyorlardı.

Hoca Şadi, sonra kendi eliyle tahta oturttuğu Polat Han'dan ayağını öpmeyi diye yüz çevirip, hakimiyeti eline geçirmeye çalışan Abdullah Han'ı destekledi. Hoca Hidayetullah, böyle bir ortamda Kaşgar'a geldi. Babası Muhemmet Yusuf da buraya gelince, işlerin müritsiz olmayacağını anlamış olacak ki, yanına mürit toplamaya başladı. O, bir keresinde Abdullah Han'ın anlayamadığı iki mısra şiire açıklık getirdiği için, Abdullah Han, onun bilgisine duyduğu saygısından dolayı ona mürit oldu. Böyle fırsat her zaman gelmezdi. Muhemmet Yusuf, derhal İşkkiye mezhebini kurdu. Bu mezhebe üye olanlar, Ak Tağlıklar diye adlandırıldı.

Bu sırada, Abdullah Han'ın Kaşgar valisi olan oğlu (Yolbars) Han, her halde Kara Tağlıkların fitneleriyle olacak ki, babasına karşı gelmeye başladı. O, babasını alt etmek için, Kara Tağlıklar diye adlandırılan İshakkiye mezhebini destekledi. Görüldüğü

gibi, hocalar hükümdarları avucunda oynatıyordu.

Hoca Şadi ölünce, Hoca Muhammet Yusuf kendini pehlivan gibi hissetti. Ayağını öpenler çoğalmıştı. O, Yarkent'e gidip Kara Tağlıklar'a da ayağını öptürmek istedi. Ancak Yarkent'ten Kaşgar'a dönüşünde yolda Kara Tağlıklar tarafından öldürülünce, hevesi kursağında kaldı. Onun yerini Hoca Hidayetullah aldı. Abdullah Han'a karşı Yolbars Han'ı destekleyen Hoca Hidayetullah, 1667 yılında Abdullah Han hacca gidince, Yolvas Han'ın kılıcıyla, babasını öldüren Kara Tağlıkları biçti.

Sonra Aksu'daki İsmail Han, 1670 yılında iktidarı ele geçirince, bu kez Kara Tağlıklar, Ak Tağlıkları yok etmeye başladılar. Hoca Hidayetullah, Kaşgar'dan def edildi. Kovulan Hoca Hidayetullah, eskiden uzak diye gitmediği Budist ülkesine gidip Dalay Lama'ya ağlayarak İsmail Han'ı şikayet etti. Dalay Lama, bu zavallının ağlamasına fazla dayanamadı ve müridi olan Galdan Boşuktu'ya mektup yazıp bu şaşkının eline verdi. İntikam ve taht hırsıyla yanıp tutuşan Hoca Hidayetullah, doğru Cungar Kalmaklarının ayaklarına gidip diz çöktü. Bunu iyi bir fırsat bilen Kalmaklar, 12 bin atlı askeri Hidayetullah'ın peşine takıp 1678'de Yarkent'e gönderdi. İsmail Han, Kalmaklara karşı fazla direnemedi. Kalmaklar, İsmail Han'ı devirdikten sonra, Turfanlı Abdureşit Han'ı Yarkent'te hanlık tahtına oturtmaz mı, hevesi kursağında kalan Ho-

ca Hidayetullah delirecek gibi oldu. Abdureşit Han Yarkent'te çıkan bir ayaklanmayı bastırmayınca Kalmaklar onu İli'ye götürüp göz hapsinde tuttular. Böylece Hoca Hidayetullah'ın itibarı artıp kukla Han konumuna geçti. O, yalandan "hocalıkla taht, saltanatın yürümeyeceğini" söyleyip, Turfan'dan Abdureşit Han'ın kardeşi Muhammet Emin'i getirip hanlık tahtına oturttu ve bu iyiliğine karşılık onun kızı Sultan Hanım'ı aldı. Böylece Hoca Hidayetullah, ülkeyi perde arkasından yönetiyordu. "Hocalığı"nın da icra ediyordu. Ama fazla geçmeden halkın rahatı çok görmüş olacak ki, durup dururken, Muhammet Emin'i Cungar Kalmaklarına karşı kıskırttı. Muhammet Emin, bu sahtekarın sözüne güvenip Cungar Kalmaklarını esir alıp öldürdü. Fakat sonra Cungar Kalmaklarının ayak sesinden korkup Yarkent'ten tüydü. Taht yine Hoca Hidayetullah'a kaldı. Böylece, ülkeyi kendisinden başka kimsenin yönetmeyeceğine cahil halkı inandırmıştı. Tahta geçince, ilk olarak Kara Tağlıkları kesti, biçti. Hoca Hidayetullah, 1693'te cehenneme gitti. Çünkü Doğu Türkistan müslümanlarına yapmadığı kötülük, getirmediği felaket artık kalmamıştı. O ölünce, vahşiliği, barbarlığı küçük hanımı Sultan hanım devraldı. O, oğlu Mehdi'yi tahta çıkarmak uğruna, Hoca Hidayetullah'ın Kaşgar'daki oğlu Hoca Yahya'yı ve onun çocuklarını öldürttü. Hatta kendi kız kardeşini pohur pohur kaynayan yağda kızarttı. Sevmediği herkesi öldür-

dü. İnsan öldürmekle “Cellat Hanım” unvanıyla müşerref oldu. Öyle zalim biridir ki o, hatta oğlu Mehdi bile onun vahşiliklerine dayanamadı ve anem demeden onu gebertiverdi. Kadınlarımızın yüz karası olan bu zat bugün Yarkent’te “Cellat Hanım Mezarı”nda yatıyor. Sonra Akbaş Han diye biri hanlık tahtına oturur oturmaz, Ak Tağlıkları koyun gibi biçmeye başladı ve onların kanlarıyla değirmen çalıştırdı. Böylece, Kara Tağlıkların saltanatı başladı. Ta Mançu-Çin istilacıları 1759’da Kaşgar ve Yarkent’i işgal ettikleri zamana kadar.

70 yıl süren bu vahşet, Uygur Türklerinin manevi dünyasında onarılmaz tahribatlara yol açtı. Bu zaman zarfında “hoca”lar, millete “terk-i dünya”lığı yutturup, kendileri “nimet-i dünya”ya dalmışlardı. Bu sırada, olan kadınlarımıza oldu, çocuklarımıza oldu. Kocaları boğazlanan kadınlarımız çocuklarını nasıl baksınlar? O zavallı çocuklar aç ve çıplak nasıl okusunlar?

Mançu-Çin ordusunun komandanı Zhao Hui, Cunganları bastırmaya gelmişken, Doğu Türkistan’ı da basıverelim bari diye eline kolunu sallaya sallaya Kaşgar’ın kapısına geldi. Ona karşı gelen bir babayiğit kalmamıştı. Kaşgarlı’nın memleketinde “hoca”ların yüzünden. Mançu-Çin istilasından sonra da “hoca”ların zulmü devam etti. Çünkü Mançular böyle “hoca” ve “işan”lar varken, niye kendilerini yorsunlar ki. Bu “hoca”, “işan”lar milleti bir güzel idare edip gidiyorlardı.

Ama zulüm çekilecek boyutta değildi. Aksu halkı 1765’te Mançu-Çin istilacılarına karşı ayaklandı. Selcen Hatun gibi kahraman bacımız Maysıhan 100 kadar kadın ve erkeği peşine takıp istilacılara karşı 3 ay gerilla savaşı yaptı. Sonunda kuşatmada kalınca, namus ve şerefini kirleteceğine yedi kadın arkadaşıyla birlikte dağdan atlayarak şehit olmayı yeğledi. Bugün milletimiz bu kahramanlarımıza “yedi kızlarım” derler. 1826 yılında Kaşgar halkı ayaklandı. Güzel Kaşgar kızı Nozugum (1808-1827) da ayaklananlar arasındaydı. Fakat ruhu, maneviyatı çökmüş olan halk bu işte başarılı olamadı. Binlerce Kaşgarlı yurtlarından alınıp İli’ye sürgün edildi. Nozugum İli’de zorla bir Mançu istilacıya verilmek istendi. Ama bu kahraman bacımız namusu ve şerefi uğruna kendisinin verildiği Mançu beyini gebertip kaçtı. Yakalanıp darağacına asılmak üzereyken şunları söylüyordu:

Sel değildir akıp giden
Gözden dökülen yaşımız
Kanlı kılıç altında
Kesilmekte başımız

Yansın gitsin zalimler
Taç ve tahtı kül olsun
Özgürlük düşmanları
Yerle bir olsun

Gam kaygıya baş eğme,
Yurdu basan gece gider.
Güneş gibi ışıldayan,
Parlak günler bizi bekler.

Milletin beli bükülmüştü, ama umudu dimdikti.

Sonra Gulca'dan Mayimhan (1812 - 1830) zuhur etti. O, zalim yönetime karşı kılıç kaldırmadı ama, şiirle zalimlerin canına okudu. Her zaman olduğu gibi, hain ve satkınlardan yüzbaşı Hamit Beğ, onu yönetime şikayet etti ve bu kahraman ablamız da da 1830'da kılıçla şehit edildi.

Sonra Hokand'dan Yakup Bey diye biri geldi. Yiğit adamdı. Geldiği yer aynı olsa da, "hoca"lara benzemiyordu. O "hoca"lardan daha akıllıydı. Hoca Hidayetullah'ın torununu bir yerden bulup onunla birlikte Kaşgar'a geldi ve onun etkisinden yararlandıktan sonra bu aptal "hoca"yı "hacca" gönderdi. Yakup Bey'in bütün işleri yolunda gitti, 60.000 kişilik eğitilmiş ordusuyla Turfan'daki Mançu-Çin ordusuna karşı yürüdü. Durumu Korla'dan idare ediyordu. Sonra birden bire Yakup Bey'in ölüm haberi etrafı sardı. Zehirlenmişti. Bunu yapan kimdi biliyor musunuz? Hoten valisi Ni-yaz Beg ve hazinecisi Huşur Beg'di¹. Bunlar, Zuo Zungtang'ın elini ayağını öpebilmek için ellerinden geleni arkasına koymadılar. Peki Yakup Bey öldü de, Osmanlı paşalarının eğittiği 60.000 askerine ne oldu? Onlarda mı ölmüşlerdi? Hayır, Yakup Bey öldükten sonra oğulları Begkuli ile Hekkuli tahtı kapmak için düşmana saldırmaktan vazgeçip babasının ölüsünü bile almadan Kaşgar'a, Aksu'ya geri dönüp "bağımsızlık"larını ilan ettiler. Sonuç, felaketti. Ülke elden gitmişti.

¹ Mehmet Emin Buğra, ss. 338-339.

O dönemin hükümdarları hakkında Çokan Velihanov şöyle der: "Orta Asya'nın hükümdarları artık eski edatları gibi şiir, gazalları yazmıyorlar. Astronomi cetvellerini yapmıyorlar. Bunun yerine her gün camilere giderler. Başlarını sokup mollalarla sohbet ederler. Evlerine dönünce, dövüğe alıştırılmış iki koçun dövüşmesini seyrederek. İki koçun başları parçalanmadıkça ayırmazlar. İş bittikten sonra, koç sahipleri koçlarının sırtına 40 dayak, böğürüne 40 dayak vururlar."

Nazar Hoca Abdusametov 1914'te Aksu'da 15 som borcunu ödeyemeyen birinin çocuğunu sattığını, saraylarda çoğu müslümanların zamparalık ettiklerini, demirden zinciri koparacak güçteki yiğit delikanlıların sokakta bağırıp çağırıp bir parça ekmeğe muhtaç olduklarını, başlarını eğip "ya dost, ya Allah" deyip bir kuruş para için gelen geçenlerin peşlerine takıldıklarını gördüğünü yazıyor.

Nazar Hoca Abdusametov'un eğitimle ilgili sorduğu bir soruya bir Uygur: "Bizler ahiret insanları olduğumuz için dünya okulunu ne yapacağız dedik" diye cevap veriyordu. Bu kuşkusuz "hoca"ların milletin kafasına soktuğu "yüce" düşünceydi. Abdusametov yine bu zavallıların ölümlere dirilerden daha fazla önem verdiklerine tanık olmuştu. Ne demek bu? Başlarına taktıkları koca sarıklar, herkes görsün diye sürekli koltuklarına kıştırıp taşıdıkları veya evlerindeki süslü sandığa sakladıkları Kur'an'ı Kerim, şe-

kil olarak müslümanlığı andırıyorsa da, “ölülere dirilerden daha fazla önem vermek” şamanlıktan önceki animizmden başka bir şey değildi.

10. yüzyılda atalarımız kadınlarımız hakkında şöyle diyorlardı:

ayıpsız tişike er
boyunun sunmuş kerek
ol andağ tüzün birle
tiriglik kılmış kerek²

(Yiğit, kusursuz kadına
Boynunu eğmelidir.
Böyle dürüst kadınlarla
Dirilik etmelidir)

“Hoca”lar toplumun ağızından girip burnundan çıktıktan sonra bu anlayış değişti. Şöyle denir bir Uygur atasözünde:

“Babanı öldürene, anneni ver”³

Bu hakaret, bu zulüm, ilk olarak Musa Bay’ın oğulları Hüseyin Bay ile Bahaeddin Bay’ın (Bavudun Bay) canlarına dokundu. Bundan kurtulmak gerekiyordu, ama nasıl? Musa Bay’ın oğulları, halkı olarak bunun çözümünün okumak ve okutmaktan geçtiğini düşündü. Musa Bay’ın yaşadığı dönemde koca Kaşgar’da sadece 70-80 kadar medrese vardı. Buna karşılık tüm Doğu Türkistan çapında 500 kadar Çince eğitim veren okul ve 1500 öğrenci vardı. Hatta Kaşgarda Avrupalı hıristiyan misyonerler de hastane ve matbaayla birlikte okul da açmışlardı. Fakir, yetim çocuklara

yardım edeceğiz diye onlara “İncil” öğretiyorlardı.

Bahaeddin Bay 1885 yılında İksak’ta “usul-i cedit” tarzında yeni okul açtı. Hüseyin Bay ise “Okul ve kütüphane yapacağız, yurt dışına çıkıp okumak isteyenlere iktisadi yardım edeceğiz” diye ilan çıkardı.

Zulmün, karanlığın, tutsaklığın, bencilliğin, aç gözlülüğün, sahtekarlığın, hainliğin, satkınlığın, kendini beğenmişliğin, sahte gösterişliliğin temel kaynağının cahillikte, cehalette olduğunu anlayan reformcu, eğitimci ve din adamı Abdulkadir Damolla, 1912 yılında Kaşgar şehrinde çağdaş nitelikli okul açtı. O, milletin gözünü açmadan onca pisliklerden kurtulmanın mümkün olmadığını kavramıştı. Milletin gözünü açacak tek vasıta da eğitimdi. O zaman Seyit Noçiler kendi idamnamelerini cellatlara kendileri götürmeyeceklerdi, “mertlik” diye kendilerini vuran cellatlara yambu (para) vermeyeceklerdi.

Ama karanlığa, zulme, köleliğe, hakarete, aşağılanmaya alışmış münafikler milletin uyanmasını istemiyorlardı. Çünkü millet uyanırsa, kanlarını ememeyeceklerdi. Bunların biri Selim Ahun diye biriydi. Yağlı, pis sakalını sıvazlayarak utanmadan “Tarih ve coğrafya okutuş haramdır” diye fetva verdi. Bunlardan başka ne beklenebilirdi ki. O zaman da “hoca”ların miras bıraktıkları bölgecilik, mezhepçilik anlayışı hala çok mükemmeldi. Kaşgarlılar, Atuşlulara adam demez, Atuşlular da Kaşgarlılara adam demez-

² Cieng Shimin, s. 44.

³ Muhemmet Rehim, s. 286.

lerdi. Ömer Bay denen aç göz tüccar, Mançu-Çin hükümetine rakibi Musa Bayların desteğindeki yeni okul yöneticilerini: “Onlar Çin’den Türkistan’ı geri almaya ant içtiler” diye şikayet etti. Böylece hükümet, Türkiye’den eğitim için gelen Ahmet Kemal’ı gözaltına aldı. Ömer Bay’a bu da yetmezdi. O kiralık katil tutarak Abdulkadir Damolla’yı gönderiverdi. Belki o bu “üstün hizmeti”nden dolayı hükümetten parayla birlikte ödül de almıştır. Çünkü o Yang Zengxin’in: “Eğitimi olmayan millet ters çevrilmiş kazanın altındaki böceğe benzer. Dünya işte budur diye yaşar. Cahil halkı yönetmek kolaydır. Onları koyun sürüsü gibi istediğin tarafa sürmek mümkündür. Onun için ben onlara eğitimi vermem, onların arasından çıkan iktidarlık ve akıllı kişiyi derhal gözaltına alırım, bir bahane bulup yok ederim...” planını gerçekleştirmişti. Öyle ya, “Çentuların kültür ve eğitimi geliştirilirse, onların hakimiyet fikri baş gösterir. Bu muhakkak Şincang’ı kargaşaya götürür”dü. Belki Selim Ahun, bu aç göz tüccarı “cennetlik” ilan etmiştir. Çünkü bu koca göbekli tüccar milleti “haram”dan korumuştur.

Yang öyle alay etti ki Uygurlarla, kulağını çekerek Çin parlamentosuna gönderdiği “satılmış vekiller”, Çinli parlamenterlerin “Doğu Türkistan’ın memuri, iktisadi ve bazı askeri organlarda Türklere görev verme yasa teklifi”ne “Doğu Türkistanlılar içerisinde yurdun memuri, iktisadi ve askeri işlerini becerme kabiliyeti olan kişiler yok, hem

halk da muhtariyeti istemiyor. Yang Zengxin ve arkadaşlarının yurdu adil yönetiminden huzur ve refaha erişmiş halkımız çok razidir” derken, alayla kahkaha atan Çinli parlamenterler⁴ belki bunun farkına bile varmadılar.

Zavallı Uygur toplumu bütün bu olumsuzluklara rağmen ilerlemede kararlı görünüyordu. Bunca asırlık zulüm ve vahşetten en çok zarar gören kadınlarımız tekrar o eski günlere dönmek için canla başla çalışıyorlardı. Bu fedakar kadınlarımızdan biri Rahile’ydi. O, çağdaş eğitim tarihimizdeki ilk kadın öğretmenimizdi. O, 1885 yılında Atuş’ta Musabaylar’ın kurdukları “Hüseyniye Mektebi”nde hiç ara vermeden 32 yıl öğretmenlik yaptı. Selim Ahun ve Ömer Bay gibi karanlık sevdalılarının hiç sevmedikleri binlerce insanı yetiştirdi.

Gülendem Hanım (Tatar) da böyle kadınların biriydi. Uygur değildi, ama Tatarı. Ne fark ederdi ki. Kumuna yumurta koysan hemen pişiveren Turfanda 1921-1925 yıllarında öğretmenlik yaptı. Çünkü İsmail Gaspirali ona öyle söylemişti. Uygurlar bu fedakar hanıma “Mekteb-i Gülendemiye” adıyla saygı gösterdiler.

Ayhan Anamız da böyle bir kadındı. 1933-1934 yıllarında babası ve eşinden kalan servetle Gulca’nın Kazançı mahallesinde “Gulca Hayr Okulu” (Sonra “Ayhan Ana Okulu” diye değiştirilmiştir) açıp kimsesiz çocuklarımızı okuttu. “Ayhan Ana Mektebi”nde binlerce öğrenci yetişti. Bunca

⁴ Mehmet Emin Buğra, ss. 373-374.

iyiliğine rağmen, öküzler tarafından cezaevinde öldürüldü.

Burada milletin eğitimi için 55 yıl ter döküp “kahraman” olan “Zeynep Ana”dan bahsetmeyeceğim. Bütün ömrünü, hatta maaşından yaptığı tasarruflarını Uygur eğitimi için harcayan Reşide Hanım’dan bahsetmeyeceğim. Çünkü tarihimiz bu mübarek, fedakar analarla doludur.

Şeng Doben’in 200.000 insanı hapse atıp, içlerinden özellikle okumuşlularını seçerek dedesi Yang Zexin’in ruhuna kurban ettiğini de anlatmayacağım.

O zaman bugün durum nedir? Bugün de milletimiz çocuk gibi kandırılmaya çalışılıyor. Efendim diyorlar, dünyada henüz insanlar yokken, Çinliler Doğu Türkistan’da yaşıyorlardı diyorlar. Uygurlar dün Moğolistan’dan buraya göç edip geldiler diyorlar, biz onlara acıyıp kucağımızı açtık diyorlar, yer verdik toprak verdik, yine ne istiyorlar diyorlar. Zavallı milletin ağzı böylece kapatılmaya çalışılıyor. Hiç kimse çıkıp “Dünyada Çinliler yaratılmadan önce bu topraklarda Hunlar yaşadılar, sizin Yue-çi dediğiniz Toharlar yaşadılar, hatta onlar sizin oluyor” diyemiyor. Çünkü ağzını açarsa ya sopa ya da Pekin ördeği tıkkılıyor. Çinliler de erkek gibi “Bu topraklar sizindi, biz gelip oturduk, var mı diyeceğiniz” diyemiyorlar. O zaman birileri çıkıp “Evinize dönün” diyecek de, bunlar çarıklarını giyip geri dönecekler sanki.

Şu yalana bakın. “1985’ten 1988’e kadar olan zaman zarfında dışarıdan göçüp girenlerin sayısı 209.700 iken, geri dönenlerin nüfusu da 348.300 olmuştur”⁵. “1976 yılından 1995 yılına kadar, Özerk Bölge’den giden aydın sayısı 200.000’dir.”⁶ Böyle olsaydı, bugün Doğu Türkistan’da Çinlileri arayıp da bulamazdık.

Gerçekten öyleyse, aşağıdaki rakamlar ortaya çıkmazdı:

“1996 yılında normal yüksek okullara kabul edilen öğrenci sayısı toplam 17.737’dir. Bunun içerisinde milliler 6180”⁷. Bu durumda yüksek okula kabul edilen öğrencinin 11.657’si Çinlidir.

Özerk Bölge Parti Komitesi’nin daimi üyeleri dokuz olup, bunun sadece ikisi Uygur’dur. Bunlar: Zhu Yongxun, Wang Chuanyu, Helçem Sidik, Li Fengzi, Abdurehim Hamid, Zhang Yunquan, Chen Demin, Wu Dunfu, Hu Jiayen (kadın)⁸.

1996 yılında Özerk Bölge genelindeki memur sayısı 610.000’dir. Bunun içerisinde azınlık millet memurları 292.000’dir. O zaman Çinli memur 318.000 demektir⁹.

1995 yılı sonu itibariyle Özerk Bölge genelindeki aydınların sayısı 571.139’dur. Azınlık millet aydını 263.518, Çinli aydın ise 307.621’dir¹⁰

⁵ Şincang Uygur Aptonom rayoninin İktisadi Coğrafyası, s. 70.

⁶ 1997 Şincang Yılnamısı, ss. 122-123.

⁷ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 739.

⁸ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 91.

⁹ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 112.

¹⁰ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 122.

Bu rakamlar, Doğu Türkistan'da Çinli nüfusunun Türk nüfusundan fazla olduğunu, eğer öyle değilse Özerklik haklarının çiğnendiğini gösterir.

Çin yönetiminin Doğu Türkistan'ın nüfusu için verdiği rakam ise şöyledir: "1996 yılı sonu itibariyle, Özerk Bölge genelinde daimi mukim nüfus 16.982.900'dür"¹¹. Bunun içerisinde Uygur nüfusu 7.916.013, Çinli nüfusu 6.432.816, Kazak 1.258.521, Huy (Döngen) 760.181, Kırgız 160.483, Moğol 155.415, Şibe 38.854, Rus 9.206, Tacik 38.900, Özbek 13.498, Tatar 4.700, Mançu 20.559, Dağur 6.389, diğerler 77.368'dir"¹².

Bugün Uygur'un "7 milyon" nüfusu çok görülmektedir. Nedir efendim, Uygurların nüfusunu kontrol altına almazsak yakında 8 milyon olacak, o zaman onları biz değil, kendilerine kendileri de bakamayacak. Kendi karılarınız, tavuk gibi yumurtlayıp, nüfusunuzu 1.250.000.000 yapıncaya kadar aklınız neredeydi de, şimdi 7 milyon Uygur 8 milyon olmasın diye kadınlarımızın karnındaki bebeklere albastı gibi el uzatıyorsunuz.

Evet, kadınlarımız, bebeklerimiz "Hoca"lar döneminde çekip bitiremediklerini bugün tamamlıyorlar. "Hoca"lar döneminde kadınlarımız hiç değilse "din" uğruna kocalarını veriyorlardı. Bugün "hiç" uğruna bebeklerini, hatta bazan canlarını da veriyorlar. Kadınlarımızın maruz kaldık-

ları bu insanlık dışı uygulamaları bugün dünya alem biliyor. Sana inanam derseniz, onlar anlatsınlar:

"1996 yılında evlenmiş kadın sayısı 3.035.478, bunlardan hamilelikten korunan kadın sayısı 2.490.000'dir. Doğum kontrolü yaptıranların oranı yüzde 82.03'e ulaşmıştır. Bunların içerisinde uzun vadeli doğum kontrolü altına alınanların oranı (ameliyat edilenlerin yüzde 14.02, s spiral taktıranların yüzde 52.19 olmak üzere) toplam yüzde 66.22'dir. Doğan 252.200 bebek içerisinde, plan dahilinde doğan 246.300, plan dışında doğan 5900 olup, 1995 yılına göre 1030 bebek az doğmuştur"¹³. Plan dışında doğan 5900 bebeğin az vey haline! Bu keratalar plandan ne anlaşılar ki. Şimdilik annelerinin kucağında mışıl mışıl uyuyabilir. Ama gerçeği öğrendikleri zaman doğduklarına pişman olacaklardır. Çünkü yarın öbür gün bunlara bırakın eğitim ve işi, kimlik dahi verilmeyecektir. "Sen kimsin" diye sorsalar "Ben insanım" bile diyemeyecekler.

Doğu Türkistan Uygur Özerk Bölgesi'nin aksakalı Wang Lechuan (aslında kösedir) şöyle der: "Dokuzuncu beş yıllık plan döneminde nüfusun genel çoğalma sayısı 1.700.000 civarında tutulmalıdır. Planlı doğum hizmetini her düzeydeki parti ve hükümetlerin birinci başkanları doğrudan yürütmeli, nüfusla iktisadi hizmet ve diğer hizmetlerin ilişkisini doğru, iyi bir şekilde çözmeli, planlı doğum hiz-

¹¹ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 877.

¹² 1997 Şincang Yılnamısı, s. 15.

¹³ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 877.

metinde 'tek oyla reddetme' kararı devamlı uygulanmalıdır"¹⁴.

Bakın şu demokrasiye? Bir komisyonda bir insan insan da, diğerleri hayvan mı? Belki Stalin, Mao bile yapmamıştır bu komikliği, biraz utanın da göstermelik de olsa çoğunlukla reddedin bari neyi reddedeceksiniz. Eninde sonunda bir bebek değil mi reddedeceğiniz.

Madem "iyi" niyetle Uygurları 1.000.000.000'i geçip ne bulursa yiyecek bir duruma düşürmeyelim diyorsunuz, o zaman gerekli asgari sağlık koşullarını sağlayın da, sonra gebe kadınlarımızın bebeklerini alın. Siz topluma cinsel eğitim mi verdiniz ki, gebeliği önleyeceksiniz? Bir iki yıllık kurstan geçirdiğiniz üfürükçü tüfürükçüden pek farklı olmayan hemşirelerinizle son derece sağlıksız koşullarda kadınlarımızın sağlığıyla, hayatıyla oynuyorsunuz. Uygur kadınlarına acımazsınız, kendi kadınlarınıza acıyın bari. Bu acemi "doktor"lar anne karından bebeği almakla kalmıyorlar, bazen annesini de götürüyorlar. Bu işin bir de psikolojik boyutu var.

Diyorsunuz ki, 1996 yılının sonu itibariyle, sipiral takma, sipiralı alma, kürtaj yapma ve boğma olmak üzere 4 çeşit işlemi yapabilen kontrol merkezi 4, üç çeşit doğum kontrolü ameliyatı yapabilen merkez sayısı 23, doğum kontrol ameliyatı yapamayan merkez sayısı 4'tür. Bu kontrol merkezleri

içerisinde tam teçhizatlı ameliyat masasına sahip olanları 14'tür"¹⁵.

Halbuki, Doğu Türkistan'da 5 otonom bölge, 8 il, 62 ilçe, 6 otonom ilçe, 680 köy, 165 kasaba bulunmaktadır. Ve evlenmiş kadınlar 3.035.478'dir. Yukarıdaki sağlık koşullarının yeterli olduğunu kim söyleyebilir? Yeterli olmadığı için zaten "1996 yılında planlı doğumla ilgili şikayete gelenlerin sayısı 10.785'tir"¹⁶.

Bir taraftan yerli nüfusun çoğalmasını önleyeceksiniz, diğer taraftan her gün on binlerce insanınızı para pul vererek buraya göçe zorluyorsunuz. Bunun adı nedir biliyor musunuz? Post modern soykırım. Bugün soykırım yapmak için illa da kurşuna dizmek gerekmiyor. Asmilasyonla bir etnik grubu yok ederseniz, bunun adı da soykırımdır. Asmilasyon, milleti uyutup kör bıçakla okşaya okşaya kesmek gibi bir şeydir.

Neyse, biz biraz kendimizi eleştirelim: Bugün Doğu Türkistan'da eğitim paralıdır. Üniversite kazanmış bir öğrencinin sadece kayıt parası 5000 yuandır (Dolar hesabında 425 dolar)dir. Oysa bir memurun aldığı maaş 90-100 dolar, bir profesör maaşı ise 150 dolardır. Yani 425 dolar, bir ailenin 4 aylık maaşıdır. Öğrenci üniversiteye girdikten sonra yine yemek parası, kitap parası ödemek durumundadır. Bu durumda bir öğrencinin yıllık masrafı 10000 yuan (1200 dolar)ı geçer. Eğer eylül ayında giderseniz, 500

¹⁴ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 878.

¹⁵ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 879.

¹⁶ 1997 Şincang Yılnamısı, s. 881.

yuan, 1000 yuan parası eksik kaldığından dolayı üniversite kapısından geri dönen öğrencileri göreceksiniz. Babası çaresiz, evladının gözü yaşlı, başı eğik. Devlet bunlara parasını takistile ödeme olanağı tanımıyor. Parayı getir oku, yoksa sürüne bak diyor. Kapıdan dönen bu gençlerimiz, sonra eski duvarın gölgesinde diz üstü oturup damla oynayan veya içkiyi ölesiyeye içtikten sonra güldüm diye keçi gibi meleyen gençlere dönüşüyorlar. Öte yandan genç delikanlılarımız, kızlarımız, hatta aydınlarımız “dünyaya geldiğim gün”, “gerdeğe girdiğim gün”, “babamın gittiği gün” diye her gün lüks restoranlarda bin bir türlü yemeği, Veli Han Töre’min Uygur kafatasından yaptığı minare gibi, kat kat dizerek sonra gözü tokmuş gibi yemeden binlerce yuan parayla birlikte çöpe atıyorlar. Bu sahte gösterişlere harcanan paralar toplansaydı, pek çok gencimiz eğitim olanağına kavuşmuş olacaktı. Bir akıllı çıkıp böyle yapalım demiyor. Aydınlarımız toplumdan “kopamayız” diye bu tür gösterişlerde baş köşeye oturup Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacıp şerefine kadeh kaldırıp dururlar. Hiç olmazsa bunu biz yapmayalım demezler. Nedir efendim, böyle gelmiş böyle gidecekmiş. Böyle gelmiş, ama böyle gidemez. Bunu siz yapmazsanız, toplumda sizden daha akıllısı olmadığına göre, kimse yapamaz. Siz toplumun lokomotifisiniz. Toplumun peşine takılacağına, toplumu peşinize takın. Bazı bölgelerde organize edilen “meşrep”

faaliyetleri bunun güzel örnekleridir. 10 tane aydın bir araya gelip böyle bir kampanyayı başlatabilir. İsrafa karşı böyle bir kampanya hiçbir yasaya aykırı değildir.

O muhteşem, parlak medeniyet yaratan Turfan Uygurları bugün ev yapmasını unutmuşlar. Evlerini, hatta ibadet edecekleri camilerini Çinlilere yaptırıyorlar. Tabii ki bedavaya değil. Göçmen kuşlar gibi şaşkın şaşkın dolaşıp Turfan’a gelen bir Çinli dört beş yıl ev yaptı mı topladığı parayla hemen bir şirket kurar. Sonra bizimkiler oraya işe girmek istese kapısından içeri alınmaz bile. Eskiden ipek yolunda ticaret yapmayı seven Turfan Uygurları artık pazarda yumurta satmaktan utanıyorlar. Uygurdan beş kuruşa aldığı yumurtayı pazarda diğer bir Uygur’a on kuruştan satıp para kazananlar hep Çinliler. İki saatlik mesafedeki Urumçi’den 100 kuruşa aldığı malı getirip burada 1000 kuruşa satan hep Çinliler.

Sevgili hemşerilerim, derdimiz yok, ağlıyoruz. Merhum İsa Yusuf Alptekin derdimizi Türkiye’de 40 yıl anlattı. Sonunda dertlerimiz o kadar iyi anlaşıldı ki, Jiang Zemin bu çektiğimizden dolayı ödüllendirildi. İş ödülle sınırlı kalmadı. Çin’de yasak olanı biz de yasaklarız dediler. Sadece Uygurların bir simgesi olan gök bayrak indirilmeye başlandı. Siz Çinlisiniz, onun için gök bayrak yerine beş yıldızlı kırmızı bayrağı taşıyın dediler. Bu bayrağı taşıdığınız zaman, bu sefer sen komünist bayrağı taşıdın diye

yuhlanıp kovulacaksınız, emin olun. Yani sizin Galatasaray veya Fenerbahçe bayrağı dışında bayrak taşıma hakkınız yok.

Sevgili hemşerilerim, biz çok ağladık, sızladık, inledik. Artık bebekler gibi ağlamayı keselim. Çünkü dünyanın bize vereceği memesi yoktur. Artık meme, ağlayan bebeğe değil, menfaat, para cazibesi olana veriliyor. O zaman biz de memleketimizin cazibelerini, güzelliklerini anlatalım. “Yer altında dolar var” diyelim, “Altın var” diyelim. İlgi çekelim.

Sevgili hemşerilerim, doğada daha hızlı koşabilen, yüzebilen yaşar. Yaşamak için koşmamız gerekir. Yaşamak için bilgisayarı sırtımıza alarak koşmamız gerekir. Çünkü dünya, rakiplerin parmakların altındaki tuşlardadır. Virüs gibi, rakibin sistemini çöktürmezsek, yine ölümden kurtulamayız.

Bunun için okumamız, okutmamız gerekir, yetişmemiz gerekir. 1980'deki bir istatistiğe göre, Doğu Türkistan'da her 10.000 kişi içerisinde yüksek okul öğrencisi veya mezunu sadece 10'dur. Bu rakam, Kazakistan'da 157, Özbekistan'da 174'dür¹⁷. Doğu Türkistan için verilen yüzde 10'luk rakam, genel rakamdır. Bunun içerisinde Uygurların oranı nedir bilmiyoruz. Yani bu rakam, işimizin kolay olmadığını gösteriyor. Bu durumda şu an için temel hedefimiz çocuklarımızı okutmak olmalıdır. Devlet iş vermiyor diye çocuklarını okutmayan pek

çok insanlarımız var. Çocuklarınızı okutmadığınız sürece, onlar nesilden nesile kul köle olacak, ruhunuza dua bile okuyamayacaklardır. Onun için ne olursa olsun çocuklarınızı okutun. Devlet iş vermezse, öğrendikleriyle işini bulur.

KAYNAKÇA:

1. 1997 *Şincang Yılnamesi* (Doğu Türkistan Yıllığı 1997), Şincang Uygur Aptonom Rayonluk Tezkire Komitesi (Doğu Türkistan Uygur Özerk Bölgesi Tezkire Komitesi), Şincang Helk Neşriyatı.
2. Geng Shumin, *Eski Uygur Şiirlerinden Seçmeler*, Şincang Helk Neşriyatı, Urumçi, 1982, s. 44.
3. Eset Süleyman, *Teklimakanga Dümlengen Roh* (Teklimekan'a Gömülmüş Ruh), Şincang Helk Neşriyatı, Urumçi, 2000.
4. Muhemmed İmin Buğra, *Şerki Türkistan Tarihi*, Ankara, 1989.
5. Muhemmet Rehim, *Uygur Helk Makal-Temsilliri*, Şincang Helk Neşriyatı, Urumçi, 1980.
6. *Şincang Uygur Aptonom Rayonining İktisadi Cugrapiyisi* (Doğu Türkistan Uygur Özerk Bölgesi'nin İktisadi Coğrafyası), Şincang Helk Neşriyatı, Urumçi, 1996.
7. *Şincang Tezkiriciligi* (Doğu Türkistan Tezkireciligi), Sayı 2 ve 3, Urumçi, 2000.
8. *Şincang Mediniyiti*, 1994 yılına ait 4. ve 5. sayı, 1997 yılına ait 1. 2. 3. 4. sayı, 1998 yılına ait 4. sayı, Urumçi.

¹⁷ s. 153-154.

9. *Uygur Maaripi Tarihidin Oçeriklar* (Uygur Eğitim Tarihi Üzerine), Şincang Helk Neşriyatı, Urumçi, 1998.

10. *Uygür Helk Tarihi KoŐakliri*, KeŐker Uygur Neşriyatı, 1981.

11. Vahitcan Gopur, Esker Hüseyin, *Uygur Klassik Edebiyatı Tizisliri*, Milletler Neşriyatı, Pekin, 1988.

12. Yard. Doç. Dr. İklil Kurban, *Doğu Türkistan İçin Savaş*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.

13. *Zhungguo Uygur Tarihi ve Medeniyiti Tetkikati* (Çin Uygur Tarihi ve Kültürü Araştırmaları Mecmuası), Şincang Helk Neşriyatı, Urumçi, 1998.

Sayın Muzaffer ÖZDAĞ'IN

**“TÜRK DÜNYASI VE DOĞU
TÜRKİSTAN JEOPOLİTİĞİ
ÜZERİNE”
KİTABI ÇIKTI.**

Vakfımızdan Temin Edebilirsiniz.

DOĞU TÜRKİSTAN DAVASI VE ŞEYH-UL MÜHERRİRİN AHMET KABAKLI

Hamit GÖKTÜRK

1965 yılının Kasım ayında, Türkiye'ye geldiğimize yaklaşık bir ay olmuştu. Afganistan'dan Kayseri'ye iskanlı göçmen olarak getirilen bizler için Kayseri'nin Yeni Mahalle Kuru çayırı mevkiindeki yapılmakta olan konutlar daha bitirilememişti. Kayseri'nin Düvenönü semtinde bulunan Sivas oteline yerleştirilmiştik. Liderimiz Sayın İsa Yusuf Alptekin, Av. İlhan Musabay, Polat Kadiri Turfanı başta olmak üzere Türkiye'ye bizden önce gelip İstanbul'a yerleşen Hemşehrilerimiz heyet halinde bizleri ziyarete gelmişlerdi. Doğu Türkistan Kızıl Çin istilasına maruz kaldıktan sonra ilk kez bu kadar kalabalık bir gurup Türkiye'ye gelebilmiştik. Doğu Türkistan'dan ayrıldığımızda da dört yıl olmuştu. Büyüklerimiz memleketten yeni haberler getirmişlerdi. Heyettekiler Çinlilerin Doğu Türkistan'daki insanlık dışı uygulamaları ile ilgili görgü şahitlerinin anlattıklarını tesbit ediyor

ve dikkatle not alıyordu. Kızıl Çin yönetiminin zulüm ve işkencelerine maruz kalanlar, başından geçenleri anlatıyorlar ve tatbiki olarak da gösteriyorlardı. Heyet, halkın hayret dolu bakışlarına altında bu işkence ve zulüm sahnelerinin resmini çekiyordu.

Biz gençler akşamleyin yine Düvenönü'nde bulunan ve Heyetin kaldığı ismini şimdi hatırlayamadığım otelle gidiyor ve İstanbul'dan gelen büyüklerimizin anlattıklarını büyük bir merak ve heyecanla dinliyor ve Türkiye'yi onların yardımı ile öğrenmeye çalışıyorduk. Doğu Türkistan'da ünlü bir yazar ve gazeteci olan ve Liderimiz İsa Yusuf Alptekin ile birlikte Türkiye'ye hicret eden Polat Kadir Turfanı bizleri Türklük ve Türkiye hakkında bilgilendiriyor ve bundan sonraki yaşantımız hakkında tavsiye ve telkinlerde bulunuyordu. Bu tavsiyelerinden biri de kendimizi iyi yetiştirebilmemiz için Türkiye'deki milliyetçi ve Türkçü yazarların eserlerini okumamızdı. Bu arada Tercüman Gazetesinden ve Ah-

met Kabaklı Hocamızdan ve Yeni İstanbul gazetesinden ve yazarlarından uzun uzadıya bahsetti.

Ahmet Kabaklı Hocamızı Türkiye'de ilk geldiğimizde merhum Polat Kadir Turfani vasıtası ile böyle tanımış ve öğrenmiş olduk.

Daha sonraki yıllarda Ahmet Kabaklı Hocamızın yazılarının humarı olmuştuk. Çok iyi hatırlıyorum, 1967 yılının sonbahar aylarında başbakan Süleyman Demirel bir heyetle birlikte Sovyetler Birliğini ziyaret etmişti. Kabaklı hocamız bu gezi vesilesi ile Türkistan'ın geleceği ile ilgili aydınlık ve ümit dolu düşüncelerini köşesinde dile getiriyordu. Türkiye Cumhuriyeti başbakanının bu gezisi Türk kamu oyunda çok heyecan yaratmıştı. İlk kez bir Türkiye Cumhuriyeti başbakanı ve Türkiye resmi görevlileri Taşkent'i, Alma-Ata'yı, Bakü'yü ve diğer Türkistan şehirlerini ziyaret ediyordu. Ahmet Kabaklı bu vesile ile köşesinde Sovyet esiri soydaşlarımızdan ve Doğu Türkistan'dan da günlerce bahsetti. Bu esir Türk yurtlarının bağımsızlığını ve tutsak soydaşlarımızın mutlaka kurtulmaları gerektiğini ısrarla dile getirdi.

1970'li yıllarda Türkiye, Kızıl Çin ile ilk kez diplomatik ilişkiler kurdu. Türkiye'nin diplomatik ilişki kurduğu Kızıl Çin'e karşı elinde siyasi bir koz olması gerektiğini, bu kozun da sürgünde kurulacak bir Doğu Türkistan Hükümeti ile ancak, elde edilebileceğini belirtti.

12 Eylül 1980'den önceki karanlık dönemde mazlumlara, mağdurlara mukaddesatçılara, Milliyetçi ve Türkçülere, anti-komünistlere güçlü yazıları, yol

gösterici görüşleri ve yiğit çıkışları ile umut oldu. Tercüman gazetesi adeta onunla özdeşleşmişti. Gazeteyi elimize aldığımızda derhal Ahmet Kabaklı ve Ergun Göze beylerin yazılarını okur ve yorumlarına sarılır ve kendimizi onların gösterdikleri yol ile savunurduk. Mao'cu, Lenin'ci, Stalin'ci ve benzeri diğer komünistlerin yoğun baskı ve tehditlerinin mevcut olduğu, Milliyetçiliğin ve Türkçülüğün adeta takip altına alınıp ezilmeye çalışıldığı o karanlık günlerde bizlere "Gün Işığı"ndan ümit saçı. Türklüğün aydınlık geleceğinin müjdesini verdi.

Merhum, sütun komşusu ve fikir arkadaşı Ergun Göze ile birlikte her vesile ile Doğu Türkistan davasını gündemde tutmaya çalıştı. Merhum İsa Yusuf Alptekin ile çok yakın ve samimi dost idi. Merhum İsa Bey ve onun şahsı ile özdeşleşen Doğu Türkistan davasını her vesile ile ve her türlü ortamda savundu ve destek verdi. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonraki zor dönemde dahi Doğu Türkistan'ı ve bu talihsiz ülkenin lideri Alptekin beyi savunmaktan onun duygularına tercüman olmaktan çekinmedi. İyi hatırlıyorum, o yıllarda Doğu Türkistan'dan onlarca soydaşımız 40 yıllık bir aradan sonra ilk kez Türkiye'ye gelebilme şansına erişmişti. Bu soydaşlarımıza oturma belgesi almak için bizzat kendisi uğraşmak zorunda kalmıştı. İsa Yusuf Alptekin Bey İstanbul Emniyet Müdürlüğünde bu işle ilgili görevli tarafından adeta azarlanarak dışarı çıkarılmıştı. Bu son dere-

ce esef verici ve aynı zamanda yüz kı-zartıcı bu olay Liderimize çok dokun-muştu. Çok üzölmüş ve Kabaklı Ho-camıza maruz kaldığı bu haksızlıktan dolayı dertlenmişti. Gazetecilerin, ya-zarların ve fikir adamlarının sudan se-beplerle tutuklanabildiğı, anayasa ve yasaların askıya alındığı bu çok karışık ortamda dahi büyük bir vefakarlık ve yiğitlik örneğı gösterdi ve bu mü-essif olayı köşesinde dile getirdi. Türk Dünyasının bu cefakar ve en yaşlı Liderine bilinçsizce yapılan bu mua-meleyi protesto etmekten ve onu sa-vunmaktan çekinmedi.

1985 yılında ümre yapmak amacı ile Kutsal topraklara gittiğinde bu ölkede yaşayan Doğı Türkistan soydaşlarımız tarafından istikbal edildi. Onlara misafir oldu. Şerefine verilen ziyafetlerde Yurt-taşlarımıza Doğı Türkistan davası ko-nusunda önemli tavsiyelerde bulundu. Onlardan milli benliklerini ve en önem-lisi ana dilleri olan Türkçe'yi unutma-malarını istedi. Onlara, çocuklarını Tür-kiye'de okutmaları telkininde bulundu. Merhumun bu isteğı yıllar sonra yerine getirildi. Bugün Suudi Arabistan'da ya-şayan Türkistanlı ailelerin çocuklarından bir kaçı Doğı Türkistan Vakfı'nın giri-şimleri ile Türkiye'ye gelebilmiştir. Bu gençler çok güzel Türkçe öğrenmiş du-rumdadır ve Türkiye'de yüksek öğrenim görmektedirler.

Ahmet Kabaklı Hocamız Türkiye'ye döndükten sonra Suudi Arabistan intiba-larını dile getirdi. Bu ölkede yaşayan Doğı Türkistanlıların istikbalinden kay-gı duyduğunu, çünkü Türkistanlı çocuk-

ların ana dillerini unuttuklarından üzüle-rek dile getirdi. Suudi Arabistan'a yaşı-yan Doğı Türkistanlıları çocuklarına a-na dillerini yanı Türkçe'yi öğretemedik-leri için tenkit etti.

1990 yılının Haziran ayında Türk E-debiyatı Vakfı olarak İsa Yusuf Alpte-kin'e sayğı ve şükranlarını ifade etmek için Atatürk Kültür Merkezinde gör-kemli bir tören düzenledi. Zamanın Kül-tür Bakanı sayın Namık Kemal Zeybek başta bir çok devlet ve hükümet yetkili-leri, Sivil Toplum Kuruluşlarının Tem-silcileri ve Doğı Türkistanlıların iştirak ettiği bu toplantı çok muhteşem geçmiş ve Sayın İsa Yusuf Alptekin bundan zi-yadesi ile memnun olmuştu. Ayrıca, bu günün anısına Türklük Mücahidi İsa Yusuf Alptekin adı ile bir kitap da ya-yınladı.

1993 yılının Mart ayında Antalya'da yapılan 1. Türk Devlet Toplulukları, Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurul-tayına katılmak için İsa Yusuf Alpte-kin'e refakat etmek için İstanbul'a gel-dim. Antalya'ya giderken Kabaklı Hoca ile uçakta birlikte yolculuk etmek nasip oldu. Ertesi günü akşamı Yerel Tv'de İsa Bey ile birlikte gece çok geç saatlere kadar devam eden canlı programa iştirak etmişti. Yapılan telefon bağlantısın-da Antalya'lı kardeşlerimizin Doğı Türkistan ile ilgili sorduğı sualleri bü-yük bir zevk ile cevaplandırıyordu. O gün İsa Yusuf Bey kendisi ile birlikte olmaktan çok mutlu olduğunu ifade etmiş ve memnuniyetini dile getirmişti.

1995 yılının Ekim ayında Liderimizi memleketi Elazığ'a götürmüş ve her yıl

tekrarlanan Uluslararası Hazar Şiir Akşamları şöleninde şeref misafiri olarak ağırlamıştı. Kendisi bu geziden çok memnun olmuştu. Özellikle Elazığ'da Üniversiteli gençlerin olağanüstü ilgisinden çok etkilendiğini ifade etmişlerdi.

Kabaklı Hoca, Türk Edebiyat Vakfı'nda düzenlediği Çarşamba Sohbetlerinin bir çoğunu yine Doğu Türkistan davasına adanmıştı. Bunların içinde benim çok anlamlı ve önemli bulduğum etkinlik, 1999 yılının Haziran ayında Üniversiteli Asenaların Türk Edebiyat Vakfı'nda düzenlediği Doğu Türkistan'da Nükleer Denemelere bir insanlık ayıbı olan Zorunlu Doğum yasağı ve çocukların zorla öldürülmesine yönelik uygulamaların dile getirildiği panel ve sergi idi. Üniversiteli Asenalarımızın etkili ve ızdırap dolu konuşmaları panele katılan herkesi duygulandırmıştı. Doğu Türkistan dramı ancak, bu kadar güzel dile getirilebilirdi.

2000 yılının Nisan ayında Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulunan Komünist Çin devlet Başkanı Jiang Ze Min'in ziyareti ve kendisine niçin verildiği bugüne kadar izah edilemeyen Devlet Şeref madalyası dolayısıyla arka arkaya birkaç gün devam eden elem ve ızdırap dolu yazılar yazdı. Doğu Türkistan'daki Çin vahşetini bütün çıplaklığı ve belgeleri ile son bir kez daha dile getirdi. Bir yazısını şöyle bitirmişti; "İsa Yusuf Alptekin iyi ki dünyasını değiştirmişti. Yoksa bugünleri görse idi, buna hassasa kalbi dayanmazdı."

Geçen yılın son aylarında rahatsızlandığını haber almıştık. Türk Edebiyat Vakfı'ndan sağlık durumu hakkın-

da bilgi aldık ve kendisine Allah'tan acil şifalar temennisinde bulunduk. Daha sonra Kabaklı Hocamızın sevgili Yeğeni Aziz dostum Servet Kabaklı'yı Sultan Ahmet'teki Türkistan Aşevinde ziyaret ettik. Hocamızı ziyaret etme isteğimizi tekrarladık. Servet Bey Amcalarının durumunun ciddi olduğunu, ziyaretçi kabul edemediğini fakat, biz Doğu Türkistanlıların selamlarını ve geçmiş olsun ve acil şifa dilekelerimizi kendisine iletteceğini bildirdi. Daha sonraki görüşmelerimizde selamlarımızı ve iyi dilekelerimizi iletteğini, kendisinin çok memnun kaldığını bizlere bildirdi.

Emri ilahi zuhur etmişti. Cenazesi musalla taşında iken dahi, Doğu Türkistan davası ile meşguldü. Cenaze namazından sonra yapılan konuşmalarda Doğu Türkistan ve gök bayrağın bir kez daha dile getirilmesine vesile oldu. Yıllarca yılmadan, usanmadan büyük bir aşkla ve cesaretle savunduğu Doğu Türkistan'ın ayyıldızlı gök bayrağını kucaklayan albayrak ile örtülü tabutu, son bir kez Doğu Türkistan'ın azatlığını bağımsızlığını adeta haykırıyordu.

Merhum Kabaklı Hocamıza Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını görmek nasip olmadı. Ancak, onun bir ömür savunduğu dava er geç gerçekleşecek ve Doğu Türkistan mutlaka hür ve müstakil olacaktır.

Merhum Ahmet Kabaklı Hocamızı bir kez daha rahmet ve minnetle yad ediyor ve Cenab-ı Allah'tan rahmet ve mağfiret niyaz ediyoruz.

ENVER PAŞA'NIN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRA DOĞU TÜRKİSTAN'A YÖNELİK FAALİYETLERİ

Abdulhamit AVŞAR

Bilindiği gibi Enver Paşa, Birinci dünya Savaşı'ndan sonra ittifak ve Terakki'nin diğer önde gelenleriyle birlikte Türkiye'den ayrılmıştı. Enver Paşa'nın bu tarihten sonraki hayatı hakkında gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çeşitli eserler yazılmıştır. İşte bunlardan birisi de Japon tarihçi Prof. Dr. Masayuki Yamauchi tarafından kaleme alınana "Hoşnut Olamamış Adam Enver Paşa, Türkiye'den Türkistan'a adlı eserdir. Bağlam Yayınları tarafından neşredilen kitap, başta Türk Tarih Kurumu olmak, üzere çeşitli ülkelerin arşivlerinden yararlanılarak yazılmış, daha da önemlisi, Enver Paşa ve yakın arkadaşlarının mektupları temel olarak alındığından, bizlere bu dönemdeki faaliyetlerin birinci el kaynaklar yoluyla ve olayların bizzat yaşayanlar tarafından nasıl de-

ğerlendirildiği göstermesi bakımından oldukça yararlı. İşte biz de bu yazıda, adı geçen kitabı esas alarak, Enver Paşa'nın D. Türkistan'a yönelik düşünce ve faaliyetlerine değinmeye çalışacağız.

Henüz İttihat ve Terakki Osmanlı Devleti'nin yönetiminde iken, daha önceki yönetimin izin takip ederek, Türkistan'a ilgilenmeye başlamış ve gerek Batı gerekse Doğu Türkistan'a yönelik kimi teşebbüslerde bulunmuştur.¹ Örneğin 1913 yılında oradaki Türklerle irtibat kurmak ve ortak bir bilinç uyandırmaya yardımcı olmak

¹ İttihat ve Terakki'den önceki döneme ait D. Türkistan ilişkileri için bk. B.A. Osmanlı Devleti ile Kafkasya, Türkistan ve Kırım Hanlıkları arasındaki Münasebetlere Dair Arşiv Belgeleri, Ankara Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 1992. s. 82-95. Ayrıca Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye-Doğu Türkistan ilişkileri için bk. Abdulhamit Avşar, "Atatürk'ün Doğu Türkistan'a Bakışı" Doğu Türkistan'ın Sesi, Yıl 13. Sayı 53. İstanbul: Doğu Türkistan Vakfı Yayını, 1997. s. 12-16.

üzere D. Türkistan'a gönderilen Habibzade Ahmed Kemal (ilkul), hatıralarında bu yolculuğun İttihat ve Terakki yönetimince planlandığını ve kendisinin dönemin İçişleri Bakan Talat Bey (Paşa) ve Ziya Gökalp tarafından ikna edildiğini anlatır.² Yine Hindistan üzerinden D. Türkistan'a geçen Adil Hikmet bey ve dört arkadaşı da bu amaçla oraya gitmişler ve çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır.³

İşte İttihat ve Teraki'nin bazı ileri gelenleri, başta Enver Paşa olmak üzere, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu konu ile yeniden ilgilendiler. Özellikle Enver Paşa'nın bu konuda, henüz İstanbul'dan ayrılmadan önce bazı planları olduğu söylenebilir. Nitekim, Enver Paşa'nın Rusya'ya hareketinden önce, İstanbul'da bulunan taraftarları onun Türkistan ve Kafkasya'daki faaliyetlerin başına geçeceğini düşünüyorlardı.⁴

Zaten Enver Paşa'nın Almanya ve Rusya arasında gidip gelmelerden sonra yaptığı ilk işlerden birisi İslam İttihad Cemiyetleri İttihadı adlı bir birlik kurmak olmuştur. Çeşitli Müslüman ülkeler için ayrı ayrı sorumlu kollar şeklinde organize edilen ve her birine bir sorumlu belirleyen bu teşkilatın üç önemli ve özerk merkezi bu-

lunmaktaydı. Anadolu, Doğu Türkistan (Kaşgar) ve Afganistan. Bu bölgeler verilen önem şuradan bellidir ki, Enver Paşa'nın düşüncesine göre, Anadolu'dan Mustafa Kemal Paşa Afganistan'dan Cemal Paşa, Doğu Türkistan'dan ise Halil Paşa* ve Hacı Sami Bey** sorumlu olacaktı.⁵

Doğu Türkistan'la ilgili merkez, ilk iş olarak bağımsızlık için izlenecek yol konusunda kısa bir protokol metni hazırlamıştır. İttihad-ı İslam Cemiyeti'nin İkinci Protokolü olarak Moskova'da muhtemelen 15-20 Ekim tarihleri arasında kabul edilen bu protokol; Sami, Cevad tali M. Ziya ve Halil Paşa imzasını taşıyordu. Protokol metnine göre,

1- Kaşgar'da hareket-i askeriye ve ihtilaliyeden dolayı vukû'i melhûz her şeyden kumandan ve hareket-i ihtilâliye re'isi yalnız Mümesil-i Umûmî ve başkumandana karşı mes'ûldür.

2- İstihâl-i muvaffakiyetten sonra teşekkül edecek Kaşgar Cumhuriyeti'ne dahi aynı sûrutte mes'ûldür. Askerî ve siyasi hareketlerini bildirmeğe de mecbûrdurlar.

* Eski Kafkasya Orduları Komutanı olan Halil Paşa, aynı zamanda Enver Paşa'nın amcasıdır. Halil Paşa'nın Orta Asya Türkleri hakkında şu sözleri onun düşünceleri hakkında oldukça aydınlatıcı olabilir: "Ver elini Çin Türkistan! Duyduğuma göre Cengiz senin bağrından türemiş, o halde tamam: Benim de Cengiz adında bir oğlum var." Şevket Süreyya Aydemir, *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa*, C. III (1914-1922), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985, s. 513.

** Hacı Sami bey, Birinci Dünya Savaşı öncesi Türkistan ve Çin'de çeşitli istihbarat görevlerinde bulunmuş, savaş yıllarını da Orta asya ve Hindistan geçirmiş bir İttihatçı'dır.

⁵ Hoşnut Olamamış Adam - Enver Paşa, s. 47.

² Habibzade Ahmed Kemal, *Çin-Türkistan Hatıraları*, Haz. N. Ahmet Özalp, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996, s. 12-15.

³ Adil Hikmet Bey'in hatıraları için bk. Adil Hikmet bey, *Asya'da Beş Türk*, (Haz.) Yusuf Gedikli, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1998.

⁴ Masayuki Yamauchi, *Hoşnut Olamamış Adam - Enver Paşa, Türkiye'den Türkistan'a*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1995, s. 25.

3- Harekât-ı eskeriye vi ihtilaliye hasbe'l-icab devam ettirilmek icâb ederse, bu hükümet-i mahalliye karar ve tasvibi ile icrâ' olunur.

4- Kaşgar'da hükümet teşekkülünden sonra re'isi cumhur Merkez-i umûmiye Kaşgar mümessili olarak dahil olur.

5- Kaşgar Hükümeti tarafından talep edilecek ecnebi müşâvir ve müte-hassıslar Başkumandan ve Mümessil-i Umûmî tarafından intihâb ve Merkez-i Umûmî'nin dahi re'yi inzimâm etmek sûretiyle tanzif olunurlar. Bu Me'mûrîn vazifeleri dolayısıyla Merkez-i umûmî dahi mes'ûldürler.

6- Kaşgar'da mukim ve muvazzaf her şehis ve ecnebî me'mûrîn Kaşgar Kânûn-i esâsine tâbidirler⁶.

Ancak bütün bunlara rağmen bu Birlik Doğu Türkistan'la ilgili merkezden ayrılarak, Cemal Paşa ile birlikte, Afganistan ve Hindistan'da görev almayı isteyecektir. Bu konuda İngiltere'nin Kaşgar'daki Başkonsolosu P. T. Etherton da "Hırslı ve kendilerini bu çizgileri üzerinde düzenleyebilecek birkaç kişi dışında, Pan Turanist ve Pan İslamist hareketler, takdire değer hiçbir ilerleme gerçekleştirememişlerdir" diyerek bulunan noktanın altını çiziyordu.⁷

Kitapta Doğu Türkistan'la ilgili bir başka hususa da s. 67'de rastlamaktayız. Burada yer alan bilgilere göre, Anadolu'ya geçme planları yapmak

üzere Batum'da bulunan Enver Paşa'yı, tasviyelerine çok güvendiği Hacı Sami bey, Kaşgarlı Abdülmecid adında bir tüccarla tanıştırır. Daha önce belirtildiği üzere İttihad-ı İslam Cemiyeti'nin D. Türkistan'la ilgili şubesinin sorumlularından biri olan Sami bey, 100 bin kişilik bir başkaldırı ile Türkistan'ın bağımsızlığına kavuşabileceği konusunda Enver Paşa'yı ikna eder. Ne kadar etkili olduğu tam anlamıyla bilinmemekle birlikte, bu görüşmeden kısa bir süre sonra Enver Paşa batum'da ayrılarak Bakü yoluyla Buhara'ya gitmiştir.

Belki de buradan Doğu Türkistan'a geçmeyi planlamaktaydı. Ancak bildiği gibi, Enver Paşa Buhara'ya gittikten sonra, Basmacı hareketine katılmış ve 4 Ağustos 1922 tarihinde bir çarpışma sırasında hayatını kaybetmiştir. Peki neydi Enver Paşa'yı ta Doğu Türkistan'a kadar olan topraklarda böylesine bir mücadeleye sevk eden? Bu yalnızca romantik bir maceraperestlikle açıklanacak kadar basit olmasa gerek. Nitekim Yamauchi bunu "Türkiye sınırlarından Hindistan sınırların dayanmış Türk İmparatorluğu'nun çekirdeğini yaratmak" ülküsü olarak tanımlıyor. Enver Paşa, "Doğu Türkistan ve dahası Afganistan'daki Müslümanları kapsayan böyle bir Pan-İslamist ve Pan-Türkist devlet içerisinde önemli bir rol oynamak istemekteydi."⁸ Ancak bu, hegemonik güçler tarafından asla izin verileme-

⁶ A.g.e., s. 315.

⁷ A.g.e., s. 57.

⁸ A.g.e., s. 74. Ayrıca bk. Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa, s. 529-531.

yecek bir projeydi. Çünkü bu, hem Sovyet Rusya hem de İngiltere'ye açık bir meydan okumaydı. Nitekim öyle de oldu. Ama bu projesi her ne kadar başarıya ulaşamamışsa da, Enver Paşa'nın bu uğurda canını vermesini de engelleyememiştir. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, D. Türkistan halkı, Türkiye'den kendisine uzatılan eli her zaman sadakatle sıkıştır ve hiçbir zaman bu dost ele ihanet etmemiştir. Zaten ittihat ve Terakki'nin Doğu Türkistan'a gönderdiği kişilerden biri olan Adil Hikmet Bey de hatıralarında bunu sarahatle belirtir: "En kara günlerde bile ahali tarafından terk olunmadık"⁹.

Jiang Zemin Ödüllendirildi Yazısının Devamı:

Hem ölüm tehdidi savurup, hem kurtarıcı sloganlar atarak, halkını son nefesine kadar çalışmaya zorlayıp, son damla terine ve kanına kadar sömüren, bütün dünyayı kendilerine ve ilkelerine düşman olarak algılayıp, ta 50 yıldır son olanaklarını kullanıp, silahlanmakta olan bu Çin ülkesinin yöneticilerini dünyamız çoktandır tanıyordu. Türkiye'nin bugünkü yöneticilerinin bu Çin gerçeğini bilmiyor gibi, "bir milyarlık Çin'i karşımıza alamayız" (bu Çin korkusunun sebebini anlamakta güçlük çekiyorum) şeklindeki anlayışla, Çin Devlet Başkanı karşısındaki utanç verici tutumlarını, Türk ulusunun, Tibet ulusunun yanı sıra Tayvan, Hindistan ve Amerika gibi Çin devleti muhaliflerinin, bilhassa sömürülen-ezilen Çin halkının hoşgörüsü ile karşılamayacağı bellidir. Bir milyar Çin ulusunun büyük çoğunluğunun bu sömüren-ezen diktatör idarecilerin arkasında olmadığı da yalın bir gerçektir. Artık ve ne yazık ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin dünyadaki, bilhassa Türk dünyasındaki itibarı büyük yara almıştır.

⁹ Asya Beş Türk, s. 23. Bu arada Batı Türkistanlı şair Çolpan'ın Enver Paşa'nın ölümü üzerine yazdığı meriye de dikkat çekicidir. Şöyle diyor Çolpan Enver Paşa için:

"Son nefesine düşmanlar aldı,
Ah iğrenç zamanlar geldi,
Talihsizliğime şimdi şeytanlar güler."

Baymirza Hayit, **Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleleri Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1985, s. 284.

(Not: 25 sayfadaki İklil Kurban'ın "Jiang Zemin Ödüllendirildi" adlı makalesinin devamıdır.)

YENİ BİR OLUŞUM: DÜNYA UYGUR GENÇLERİ KURULTAYI

Dr. Erkin EMET¹

"Dünya Uygur Gençler Kurultayı" adlı yeni oluşumdan bahsetmeden önce, Doğu Türkistan davasının yurt dışındaki tarihine kısaca göz atmak gerekiyor. Türkiye-Çin ilişkilerinde her zaman Doğu Türkistan sorunuyla karşılaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti muhacir durumundaki Uygur Türklerinin Doğu Türkistan mücadelesi meselesinin yaktığı yerdir. Türkiye'de yaşayan Doğu Türkistanlıların büyük çoğunluğu 1949 yılında Komünist Çinlilerin Doğu Türkistan'ı işgal etmesinden sonra, 1952 yılında Hindistan, Pakistan, Afganistan ve Suudî Arabistan üzerinden Türkiye'ye gelmiştir. Bakanlar kurulu, 13 Mart 1952 tarih ve 3232-0-3035/12765 sayılı kararıyla 1850 Doğu Türkistanlının iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye kabulüne karar vermiştir (Alptekin 1990: 15). Göçmen olarak gelen Doğu Türkistanlılar Uygur, Kazak ve çok az sayıda Kırgız Türklerinden oluşmaktaydı.

1952 yılından sonraki yıllarda 500 kadar göçmen kendi imkânlarıyla Türkiye'ye gelmiştir (Can 1996: 5-11). 1960'lı yıllarda ise, Afganistan üzerinden yaklaşık 400 kadar Doğu Türkistanlı gelmiştir (Gayretullah 1995). 1980'li yıllarda Çin'deki açıklık politikasından yararlanarak binlerce Doğu Türkistanlı akrabalarını görmek amacıyla Türkiye'ye gelerek yerleşmiştir. Parçalanmış ailelerin birleşimiyle yüzlerce Doğu Türkistanlı göçmen Türkiye'ye yerleşmiştir. İskânlı göçmenlerin büyük çoğunluğu Niğde, Kayseri, Konya ve Salihli'ye yerleştirilmiştir. Bunun dışında 1980'den sonra eğitim için Türkiye'ye gelen Doğu Türkistanlı öğrenciler Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Bugün ise, Türkiye'de yaklaşık 20 bin Doğu Türkistanlının Türkiye'de yaşadığı tahmin edilmektedir.

1951 senesinde gelen göçmen kafiyesi içinde, 1936'dan 1947 senesine kadar milliyetçi Çin Parlamentosunda Doğu Türkistan'ı temsil eden, daha sonra Doğu Türkistan'a dönerek, Doğu Türkistan Hükümetinin Genel Sek-

¹ CAN, A.. (1996). "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", *Doğu Türkistan*, 1996, Sayı: 1, Ocak- Şubat, 3 sayfa.

reterliğini ve Uygur Kültür Cemiyeti ile Doğu Türkistan Gençlik Teşkilatının genel başkanlığını yapan İsa Yusuf Alptekin ve Doğu Türkistan'da kurulan Eyalet Hükümetinde, Bayındırlık nazırlığına atanan, aynı zamanda Ürümçi Üniversitesinde Fahri Rektör ve Profesörlük unvanı ile çalışmalarında bulunan, 29 Aralık 1948 tarihinde Eyalet Hükümetine muavin reisi olarak tayin edilen Mehmet Emin Buğra da vardı. Mehmet Emin Buğra hem de İsa Yusuf Alptekin Türkiye'ye geldikten sonra da Doğu Türkistan davası için aktif şekilde siyasî ve sosyal faaliyetlerde bulundular. Mehmet Emin Buğra İstanbul'da kaldığı 1951-1954 yıllarında *Türkistan* adlı bir dergi yayınlamıştır. Dergi adeta Türkistan'ın her iki kanadının hürriyet mücadelesi organı görünümündedir. Türk dünyasına hitap eden ilmî bir dergidir. 1953 sonbaharında geçirdiği kalp krizi dolayısıyla Mehmet Emin Buğra uzunca bir süre yatağa bağlı kalmasından dolayı derginin yayını durmuştur.

1953'te Ankara'ya taşınan Mehmet Emin Buğra, artık Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. 1956'da, Ankara'da, *Türkistan'ın Sesi* adında aylık bir dergi yayınladığını görüyoruz. Dergide Doğu Türkistan sözcülüğü ağır basıyor. Mehmet Emin Buğra aynı tarihte *The Voice of Turkistan* adında üç aylık bir İngilizce dergiyi de yayına sokmuştur. Her iki dergi, daha sonra ekonomik sıkıntılar yüzünden beklenmedik bir şekilde yayın haya-

tından çekilmiştir. Bu talihsiz gelişme, Tayvan'daki Milliyetçi Çin yönetiminin Suudî yönetimine yaptığı baskılar sonucu, Suudî makamının, muhacirlerimizin parasal destekte bulunmamaları yönünde tedbir almasından kaynaklanıyordu. Bu yasağın seksenli yıllarda kalktığını memnuniyetle müşahede ediyoruz.

Aynı yıllarda, Mehmet Emin Buğra *Doğu Türkistan'ın Dünü Bugünü* (1952 İstanbul) adlı kitabını yayınladı.

Bu eser 1998 yılında 3. kez Çağdaş Uygur Türkçesi ile yine Ankara'da Dr. M. Yakup Buğra tarafından bastırılarak dağıtılmıştır.

Mehmet Emin Buğra'nın en önemli eseri *Şarkî Türkistan Tarihi* onun vasiyetine uygun olarak yeniden düzenlenmiş ve 1987'de hemşehrîlerinin parasal katkılarıyla Ankara'da basılmıştır.

Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekinler Türkiye'ye geldiği sırada Soğuk Savaş iyice kızışmıştı. Kore'de Çin ile Amerika çarpışıyordu. Türkiye Cumhuriyeti Kore'ye asker göndererek yeni oluşan bloklaşmada Batı safında yerini almıştı. Mehmet Emin Buğra bu ortamı şöyle değerlendirmiştir:

“Bir yandan Doğu Türkistan'ın bağımsızlık hakkını, sözde de olsa, teslim etmesi için Tayvan hükümeti baskı altında tutulurken, diğer yandan komünist Çin mahkûmu Doğu Türkistan ve komünist Rusya mahkûmu Batı Türkistan, Kafkasya ve İdil-Ural

halkları Soğuk Savaşta müşterek düşmanlarına karşı güç birliği yapmalı. Çin ve Rus emperyalizminin dünyayı kandırmasına seyirci kalınmamalı. İleride Komünist rejimler çöktüğünde esir Türkler de söz sahibi olabilmeli.” (Buğra 1995: 25).

Mehmet Emin Buğra ile İsa Yusuf Alptekin, Türkiye’de yerleşik Batı Türkistanlı, Kafkasyalı, İdil-Ural ve Azerbaycanlı liderlerle bu amaçlar doğrultusunda iş birliği yaptı.

Soğuk Savaşta Sovyet Rusya ve Komünist Çin’e karşı Türk kökenli muhacirlerle beraber cephe açmaya çalıştı.

Böylece gelişen iş birliği sayesinde Asya ve Afrika’da konferanslara katıldı, değişik ülkelerde temaslar yaptılar, Çin ve Sovyet rejimlerinin yayılmacı, sömürgeci niteliğini gözler önüne sermeye çalıştılar. Bu liderlerden Mehmet Emin Buğra 1965’te, İsa Yusuf Alptekin 1995’te ölene dek Türkiye’de kaldılar ve Çin karşıtı faaliyetlerini sürdürdüler. Çin Halk Cumhuriyeti Xin Hua haber ajansı Halk Gazetesi (Ren min ribao)’nin 18 Aralık 1995 tarihindeki sayısında Alptekin’in ölümünü “Çin’in düşmanı öldü” başlığıyla çok önemli bir haber olarak dünya kamuoyuna duyurmuştur.

Türkiye’ye yerleşen Doğu Türkistanlı göçmenler ilk olarak 1960 yılında İstanbul’da Doğu Türkistan Göçmenler Derneği’ni kurmuşlardır. 1980’li yıllarda ise, Doğu Türkistan Vakfı ve Kayseri Doğu Türkistan

Kültür ve Dayanışma Derneği kurulmuştur. Çin’in 1980’li yıllarda yürürlüğe koyduğu dışa açılma politikası neticesinde, kısmen de olsa Doğu Türkistan ile olan ilişkiler gelişti. Pek çok Doğu Türkistanlı bilim adamı Anadolu Türklüğüyle tanışma fırsatına kavuştu. Türkiye Cumhuriyeti ile Çin ilişkilerinin gelişmesi, Türkiye Cumhuriyeti’nin yanlış dış politikası sonucunda, son dönemlerde Türkiye’deki Doğu Türkistanlıların faaliyetine kısıtlamalar getirildi. Çin Halk Cumhuriyeti Türk Dünyası üzerinde oyun oynamaya devam etmekte. Türkiye başta olmak üzere Türk Cumhuriyetlerinin ciddi bir Çin dış politikası bulunmamaktadır. Çin batıya doğru yayılma politikasına hız vermiş, Türk Cumhuriyetlerinde siyasî ve ticarî bakımdan söz sahibi olmuş durumdadır.

1987 yılından itibaren Suudî Arabistan’daki Doğu Türkistanlıların, uluslar arası yardım kuruluşları ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Türk Cumhuriyetlerine yaptığı eğitim yardımı çerçevesinde çok sayıda Uygur genci Türkiye’de okumaya başladı. Öğrenciler hareketi, diğer bir deyişle gençler hareketi 5 Aralık 1985’te Pekin’de okumakta olan Doğu Türkistanlı öğrenciler tarafından başlatıldı. Bütün engellemelere rağmen Pekin Merkezî Milletler Enstitüsüne toplanan öğrenciler Tian Anmen meydanına doğru yürüdüler. Yürüyerek Tian Anmen meydanındaki Cumhurbaşkanlık konutunun (Zhong Nanhai) önüne kadar ulaşan öğrenciler isteklerini içeren ya-

zıyı Cumhurbaşkanı özel kalemine takdim ettikten sonra, olaysız bir şekilde okullarına döndüler. İstekleri ise şunlardı:

1. Doğu Türkistan'a Çinli göçünün durdurulması;
2. Doğu Türkistan'da yürürlüğe konulan aile planlamasının durdurulması;
3. Görevinden uzaklaştırılan Şin Jiang Uygur Özerk Bölgesi eski başkanlarından İsmail Emet'in görevinin iade edilmesi;
4. Doğu Türkistan'da yapılmakta olan atom denemelerinin durdurulması;
5. Doğu Türkistan'daki Uygurların eğitim düzeyinin yükseltilmesi;
6. Çin'deki mahkûmların Doğu Türkistan'daki hapishanelere naklinin durdurulması.

İlgili makamlardan uzmanlar Üniversiteye gelip bu isteklerle ilgili açıklamalarda bulundular. Fakat tatmin edici cevap alınmadı. Aksine Çin'in Doğu Türkistanlılara yaptığı zulüm artarak devam etti. Bu olaya katılan öğrenciler üniversiteyi bitirdikten sonra kırsal bölgelere sürgüne gönderildiler. Aradan 3 sene geçtikten sonra, hareketin devamı sayılan olay, 15 Haziran 1988'de, Doğu Türkistan'da Ürümqi'deki çeşitli üniversitelerde patlak verdi. Bu olay Çin hükûmetini son derecede rahatsız etti. 1991 yılında eski Sovyetler Birliği'nin parçalanması Türk Cumhuriyetlerinin bağımsız olması yurt içi ve yurt dışındaki Uygur Türklerinin bağımsızlık arzusunu daha da artırdı. Bu olaya katılan öğrenci hareketi önderlerinin bir

kısmı 1992-1994 yılları arasında Türkiye'ye geldiler. Böylece Doğu Türkistan'da başlatılan bu hareket Türkiye'ye taşındı. 1994 yılında Ankara'da Doğu Türkistan Öğrenciler Birliği kuruldu. Bu oluşumun amacı Doğu Türkistan davasına yeni bir kan, yeni bir ivme kazandırmak idi. Gerçekten Öğrenciler Birliği kısa süre içinde Türkiye ve Orta Asya'da hızlı bir şekilde gelişti. Aynı zamanda önemli hareketlere imzasını attı. Bu olaylardan rahatsız olan Çin Hükûmeti, Öğrenciler Birliğini parçalamaya çalıştı. Yöneticiler arasına fitne fesat salmak ve Türkiye üzerine baskı yapmak suretiyle amaçlarına ulaştılar. Ama bu hareketin devam etmesi gerekiyordu. Öğrenciler Birliği henüz kapanmazken, gençler hareketini uluslar arası bir düzeye çıkarmak amacıyla 1996 yılında Kazakistan'ın Alma-ata şehrinde 1. Dünya Uygur Gençleri Kurultayı çağrıldı. 1997 yılında Doğu Türkistan'ın Gulca şehrinde patlak veren Gulca olayından sonra, dünya kamu oyunun dikkati Doğu Türkistan'a çevrildi. Çoktan beri birlik-beraberliğin korunması, bir çatı altında toplanma arzusu içinde olan 26 tane Doğu Türkistanlı vakıf ve derneğin önde gelenleri acilen İstanbul'da toplanıp İstanbul'da, Millî Merkez adı altında bir teşkilât kurdu. Bir iki teşkilât dışında bütün örgüt ve dernekler bu çatı altına girdiler. Doğu Türkistan davasını dünya kamu oyununa daha etkili anlatabilmek amacıyla Millî Merkez yönetimi 5 Haziran 1999'da İs-

tanbul'da toplanarak II. Doğu Türkistan Millî Kurultayı'nı Almanya'nın Münih şehrinde açma kararı aldılar. Karar alındıktan 4 ay sonra, 11-16 Ekim günleri Almanya'nın Münih şehrinde 2. Şarkî Türkistan Millî Kurultayı çağrıldı. Beş günlük tartışma sonucunda önemli kararlar alındı ve Şarkî Türkistan Millî Merkezi'nin adı Şarkî Türkistan (Uyguristan) Millî Kurultayı olarak değiştirildi. Millî Kurultayın merkezi Almanya'nın Münih şehri olarak kararlaştırıldı. Demokratik seçimle yönetim kadrosu seçildi. Bütün üst düzey yönetim kadrosu Avrupa'da yaşayan kişilerden seçildiler. Çünkü bundan sonraki stratejide Avrupa ağırlıklı mücadele benimsenmişti. Kurultay yapıldıktan sonra çok geçmeden muhalif sesler yükselmeye başladı. Doğu Türkistan davasının yavaş ilerlemesindeki ana sebeplerden birinin birlik-beraberliğin olmayışı olduğunu herkes biliyordu. Birlik-beraberlik konusunda ahkâmlar kesilirdi, fakat iş gerçek birleşmeye geldiğinde herkes bildiğini yapıyordu. Herkes reis olmak, ama kimse reis muavini olmak istemiyordu. Ayrıca Uygur Türklerinin kanına işlemiş mahallîcilik, bencillik ve asırlardan beri esaret altında yaşamaktan kaynaklanan toplumsal yozlaşmaların ortaya çıkardığı tahribatlar Uygur Türklerinin birleşmesini engelliyordu. 1985'ten sonra Türkiye'ye, Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya çıkıp tahsil yapmış gençler, eski zihniyetle bu davanın yürümeyeceğinin farkına vardık-

tan sonra, Dünya Uygur Gençleri adı altında yeni bir mücadele anlayışı taşıyan oluşum oluşturdular. Bunların amacı eski mücahitlerden İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra'nın başlattığı bağımsızlık mücadelesini daha da ileriye taşımak ve 21. yüzyıla uygun mücadele stratejisi geliştirmek, Doğu Türkistan davasını uluslar arası platforma taşımak, nihaî hedef olan bağımsızlığa kavuşmak. *Doğu Türkistan'ın Sesi* adlı dergi 1984'den beri yayın hayatındadır. Son dönemlerde yayına başlayan *Gök Bayrak*, *Birlik*, *Doğu Türkistan* dergileri, ayrıca *İstiklâl*, *Uçkun* (Kıvılcım) adlı gazeteler ve web sayfalarıyla Doğu Türkistan davası hakkında Türk kamu oyunu, Türkiye üzerinden İslâm dünyasını, Avrupa kamu oyunu ve Uygur kamu oyunu etkilemeye çalışmaktadırlar.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi II. Dünya Uygur Gençler Kurultayı 12-15 Kasım 1998 tarihleri arasında Türkiye'nin başkenti Ankara'da yapıldı. Kurultaya Kazakistan, Kırgızistan, Almanya, Türkiye, Suudî Arabistan, Amerika, İsveç ve Özbekistan gibi ülkelerde faaliyet göstermekte olan Doğu Türkistan teşkilâtları ve Uygur cemaati tarafından seçilerek gönderilen 62 resmî vekil katıldı. Bu kurultayda 4 günlük tartışma sonucunda Dünya Uygur Gençleri Kurultayı'nın Nizamnamesi yeniden düzeltilerek kararlaştırıldı. 53 maddeli nizamname kabul edildi. Aynı zamanda, ilk aşamada birlik-beraberlik sağlandı ve ileriye yönelik önemli kararlar alındı.

III. Dünya Uygur Gençleri Kurultayı, aradan tam iki yıl geçtikten sonra, 12-15 Kasım 2000 tarihlerinde Estonya'nın başkenti Tallinn şehrinde Temsil Edilmeyen Milletler Organizasyonu (Unrepresented Nations and Peoples Organization)'nun yardımıyla yapıldı. Kurultaya Kazakistan, Kırgızistan, Almanya, Türkiye, Suudî Arabistan, Amerika, İsveç ve Kanada gibi ülkelerde faaliyet göstermekte olan Doğu Türkistan teşkilâtları ve Uygur cemaati tarafından seçilerek gönderilen 39 resmî vekil katıldı. Bunların dışında yukarıdaki ülkelerde faaliyet göstermekte olan teşkilâtların yetkilileri ve Doğu Türkistanlıların kendi kaderini kendileri belirleme hakkına saygı gösteren demokrat Çinliler ve Estonya, Fransa ve Almanya'dan gözlemciler de katıldılar. Bunların dışında Estonya milletvekilleri ve Tallinn belediye başkanları birer konuşma yaparak kurultayı kutladılar. Aynı anda pek çok Doğu Türkistan teşkilâtı ve tanınmış şahıs tebrik faksı ve mektubu gönderdiler. Kurultayın açılışı Estonya medyasının ilgisini çekti. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen Doğu Türkistanlı gençler, yoğun tartışmalarla Gençler Kurultayı'nın Nizamnamesini yeniden inceledi ve gereken düzeltmeler yapıldı. 53 maddeden oluşan nizamname kabul edildi. Kurultayın yeni yönetim kadrosu seçildi. Millî azatlık mücadelesinde gençlerin üzerine düşen vazifeler konusunda tartışmalar yapıldı ve kurultay vekillerinin oylarıyla aşağıdaki kararlar a-

lındı:

Kararlar

1. Gençler Kurultayı gençlerimizin millî azatlık mücadelesinin en önemli gücüdür ve gençlerimizin komünist Çin hâkimiyetine karşı mücadelesinin daha da güçlenmesini istiyor.

2. Gençler Kurultayı memleket içi ve dışındaki bütün teşkilât ve vatansever milliyetçi insanlar ile daha iyi temas kurarak ve her zaman üzerine düşeni yapmaya, vazifeleri yapmaya hazır durur.

3. Gençler Kurultayı Doğu Türkistan davasının devam etmesi için Birleşmiş Milletler ve bütün uluslar arası insan hakları örgütleri ile olan ilişkilerini daha da güçlendirerek onlar ile iş birliği yapar. Aynı zamanda onları Çin hükûmetine baskı yapmaya çağırır.

4. Gençler Kurultayı Çin Hükûmetinden Doğu Türkistan'da yürütülmekte olan kanlı soy kırımını hemen durdurmayı ve siyasî sebepten haksız yere tutuklanan günahsız halkın hemen serbest bırakılmasını talep ediyor.

5. Gençler Kurultayı Çin Hükûmetini Doğu Türkistan'daki işgalci siyasetinden vaz geçmeye çağırır.

6. Gençler Kurultayı sözde Şin Jiang Uygur Özerk Bölgesi'nin kukla reisi Ablet Abdurreşit gibileri Doğu Türkistan halkının hakkını satacak ve ihanet edecek anlaşmalara imza atmamaya ve iptal etmeye davet eder.

7. Gençler Kurultayı Çin işgalcileri

tarafından vahşilerce öldürülen gençlerimizi saygıyla anar ve gençlerimizi bütün şehitlerimizi öğrenmeye çağırır.

8. Gençler Kurultayı bütün dünyadaki medya kuruluşlarını Doğu Türkistan'da cereyan etmekte olan trajediye ilgi göstermeye çağırır.

9. Gençler Kurultayı bütün Doğu Türkistan'daki anne ve babaları çocuklarını vatanseverlikle eğitmeye çağırır.

10. Gençler Kurultayı bütün gençlerimizi uluslar arası kuruluşlara ve kongrelere katılmaya teşvik eder.

11. Gençler Kurultayı bütün dünyadaki çevre kuruluşlarını Doğu Türkistan'daki çevre kirliliği ile ilgilenmeye çağırır.

12. Gençler Kurultayı Doğu Türkistan davasını güçlendirmek ve onun ekonomik kaynağını çözmek için vakıf kurar.

13. Gençler Kurultayı Doğu Türkistan davasını güçlendirmek için enformasyon ve stratejik araştırma merkezleri kurar.

14. Gençler Kurultayı Kasım 2000'de Dünya İslâm Birliği tarafından Doğu Türkistan'daki Müslümanlar hakkındaki kararından dolayı teşekkür eder.

15. Gençler Kurultayı bütün dünya yardım kuruluşlarının Doğu Türkistan Gençlerinin eğitimi için maddî imkân sağlamasını ister.

16. Gençler Kurultayı İnsan Hakları Gözetleme Teşkilatı' (Human Rights Watch)'nın Uygur iş kadını Rabiye Kadır'a verdiği Dünya Barış Ödülü için teşekkür eder ve bütün uluslar arası teşkilâtların ve hükümetlerin Çin'e baskı yapıp Rabiye Kadır'ı he-

men serbest bırakmasını ister.

17. Gençler Kurultayı bu toplantının başarılı açılması için katkıda bulunan ve desteklerini esirgemeyen Estonya Hükûmeti'ne ve halkına ve medyaya, ayrıca Temsil Edilmeyen Milletler Organizasyonu'na (UNPO) teşekkür eder.

15. 11. 2000 (Estonya-Tallinn)

Son olarak şunu da belirtmek gerekiyor ki, Dünya Uygur Gençler Kurultayı kurulduğundan bu yana, kısa bir süre içerisinde hızlı bir şekilde güçlenmiş ve büyümüştür. Gençler bir toplumun dinamizmidir. Bu dinamizmi doğru kullandığımız zaman haklı davamızın başarıya kavuşması hızlanacaktır. Uygur halkı da bunun önemini çoktan kavramıştır. Uygur büyükleri gençlerin mücadelesini takdirle karşılamış, maddî ve manevî desteğini esirgememektedir. Bu defa ki Kurultayda da bu ispatlanmış, bağımsızlık için bütün güçler birleşmeye doğru yönelmiş somut adımlar atılmıştır.

Kaynaklar

ALPTEKİN İ., (1990)., "Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı", *Erciyes Dergisi*, Sayı 2, 1990 Kayseri, 15.

BUĞRA, Yunus, (1995). "Mehmet Emin Buğra'nın Mücadele Hayatından Örnekler", *Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi*, İstanbul 1995, Sayı: 46, 25.

CAN, A., (1996). "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", *Doğu Türkistan*, 1996, Sayı: 1, Ocak-Şubat, 5-11.

GAYRETULLAH. H. B., (1995). *Altaylar'da Kanlı Günler*, İstanbul.

DOĞU TÜRKİSTANLI ŞAİR, YAZAR VE DEVLET ADAMI ZİYA SAMEDİ VEFAT ETTİ

Doğu Türkistanlı Şair, yazar ve Devlet adamı Ziya SAMEDİ 20 Kasım 2000 tarihinde Kazakistan'ın Alma-Ata Şehrinde, 85 yaşında vefat etmiştir.

Ziya Samedi 15 Nisan 1915'te Alma-Ata'ya bağlı Çilek İlçesinin Hunhey köyünde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra, 1931 yılında ailesi ile birlikte Doğu Türkistan'ın Gulca Őehrine göç etti ve orada eğitim ve kültür sahalarında çalıştı.

1933 yılında Çinli Genel Vali Şeng Çi SAY'ın terör uygulamaları sonucunda tutuklandı ve 1944 yılına kadar hapis yattı. 1944 yılında Üç Vilayet bölgesinde başlayan Milli Bağımsızlık hareketine katılarak çok önemli görevler üstlendi. Doğu Türkistan Milli Ordusunda Yarbaylığa kadar terfi etti ve Askeri İstihbarat Teşkilatını kurarak yönetti.

1949 yılındaki Komünist Çin istilasından sonra kurulan Doğu Türkistan Eyalet Hükümetinde görev aldı.

1958 yılına kadar sırası ile Eyalet Hükümeti Kültür Bakanı, Edebiyat ve Sanatçılar Birliği Genel Başkanı, Yazarlar Birliği Genel Başkanı ve Eyalet Hükümet üyeliği gibi görevlerde bulundu. 1958 yılındaki "Açılış – Sayraş = Açılmak ve Ötmek" kampanyasında Kızıl Çin işgalcilerince "Yerli Milliyetçilik" ile suçlandı ve bütün görevlerinden azledilerek Korla Őehrine sürgüne gönderildi.

1961 yılında ailesi ile birlikte Kazakistan'a göç etti.

Ziya Samedi, edebi çalışmalarına 1930 yılında başlamıştır. Doğu Türkistan'daki Çin zulmünü anlatan bir çok eserler yazarak Türk halkının takdirini kazanmıştır." Zulumga Zaval = Zulme Zeval", Kanlık Dağ = Kanlı Leke, Garip ve Sanem, İparhan ve Laşman gibi sahne eserleri ile, "İli Deryası Boyıda = İli Nehri Kıyısında" adlı film senaryosunu yazmıştır. Ayrıca, "Üruk Gülligen Çağda = Kaysılar Çiçek Açtığı Zaman, Bir Tal Papirus = Bir adet Sigara, Dertmenin Zarı = Dertlinin Yakarışı, hikayeleri ile "Gani Batur, Mayımhan, Yılların Sırrı

ve Ahmet Efendi gibi romanları kaleme almıştır.

Kazakistan Devlet Edebiyat Ödülüne de layık görülen Ziya Samedi'nin eserleri bir çok dile çevrilerek yayınlanmıştır.

Ziya Samedi'nin eserleri bir çok araştırmacılara araştırma ve tez konusu olmuştur. Onun edebi, siyasi, sosyal ve kültürel hayattaki çalışmaları hakkında yüzlerce makale yazılmış ve neşredilmiştir.

Ziya Samedi'nin eserleri Türkiye'mizde Lise Edebiyat ders kitaplarında Çağdaş Uygur Türkleri Edebiyatının örneği olarak yer almıştır. Hayatta i-

ken bu kitaplar kendisine ulaştırılmış ve bundan da büyük onur ve memnuniyet duyduğunu ifade etmiştir.

Ziya Samedi, 1992 yılında Doğu Türkistan Vakfı'nın öncülüğünde İstanbul'da toplanan Doğu Türkistan Milli Kurultayına şeref misafiri olarak iştirak etmiş ve yaptığı heyecanlı konuşması ile büyük takdir toplamıştır. Kurultay esnasında tarihi ve unutulmaz hizmetler ifa etmiştir.

Merhum Ziya Samedi'ye Cenab-ı Allah'tan rahmet ve mağfiret, kaderli ailesine ve bütün Doğu Türkistanlılara baş sağlığı dileriz.

Merhum Ziya Samedi'nin Mayınhan adlı romanının "Tükenmez İrade" isimli yazısından bir bölüm.

Aktepe surlarının isyancılar tarafından işgal edilmesi, durumu tamamen değiştirmişti. Bu olaya kadar yerli idareciler ve bürokratlar arasında çok çeşitli düşünceler vardı. Bazıları, «Dört beş farenin» gideceği yer, «Moytunza» diyor. Bazıları: «Görsay, onlara mezar olacak» diyordu. Onlar hâlâ, "adı hırsıza, ayyaşa çıkan bu baldırı çıplakları kimse dinlemez» düşüncesindeydiler. Fakat durum, onların tahmin ettiği gibi değildi. Kıvılcım yangına döndü. Uzun zamandan beri "hırsızların" ölüme mahkûm edileceğini bekleyen yüksek tabaka mensupları, şimdi kendi kaderleri üzerinde ciddi olarak düşünmek zorunda kalmışlardı. Bunlar eğer, ayaklananlar, Gulca'yı veya Bayanday, Kona, Çilpenze gibi büyük şehirleri işgal ederse onların tarafına geçip yönetimi ele geçirmek amacındaydılar. Bunun için uygun bir zaman kollayıp hırsız kendi gibi sinsice bekliyordular.

Uzun Sakal efendi, bu büyük lavın patlamasının yönetime tesir etmesinden endişelenip meseleyle daha ciddi ilgilenmeye başladı. Generalden izinsiz Gulca'da "savaş durumu" ilân etti ve sonra bu hatâyı üzerine alıp generale anlattı. Öteden beri şüphe ve endişe içinde yaşayan general, uzun sakala öfkelense de "tedbirli" saydığı bu adamı cazalandırmadı. General sadece, "senin gibi safsatacı sarıklılar baş eğip durmakla beraber bilgelik de edebilirler" diyerek kinayeli sözlerle konuşmasını bitirdi. General hükümetin gücü saydığı düzenli üç alayı Kona'dan Gulca'ya göndermek için emir verdi. Bu alaylar Mancu, Şive, Solun milletlerinden oluşuyorlardı, imtiyaz sahibi idiler ve top bataryaları vardı.

KIRGIZİSTAN'DA 3 UYGUR GENCİ İDAM CEZASINA ÇARPTIRILDI.

Kırgızistan'da tutuklu bulunan 4 Uygur gencinden, 3'ü idama, birisi ise 25 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır.

1998 yılının Temmuz ayında Kazakistan'da göz altına alınan ancak daha sonra Kırgızistan'a teslim edilen Doğu Türkistanlı 4 Uygur genci Kırgızistan Hükümeti tarafından tutuklanmış ve Oş Kenti Hapishanesinde bulunuyordu.

Asgar Can Tohtı (38 yaşında, Kaşgar'da Çin hapishanesinden kaçarak Kırgızistan'a sığınmış) Ahmet Gören (24 yaşında, Urumçi Tıp Fakültesinde öğrenci iken Çinlilerce okuldan atılmış) Behram (25 yaşında, Tüccar) ve Ali Masum (42 yaşında, Çinlilerce hakkında tutuklama emri var) adlarındaki gençler Kırgızistan'dan Doğu Türkistan'a gizlice silah sokmak iddiası ile Oş Orta Sot Mahkemesinde yargılanmakta idi.

12 Mart 2001 tarihinde yapılan son duruşmada karar açıklanmış, Asgarcan Tohtı, Behram ve Ahmet Gören

idama, Ali Musam adındaki Uygur genci ise 25 yıl ağır hapis cezasına mahkum edilmişlerdi.

Avukatlar, kararın adil olmadığını, gençlerin idam ve 25 yıl ağır cezaya çarptırılacak suçlarının bulunmadığını mahkeme ve kararının tamamen siyasi olduğunu ve bir üst mahkemeye itiraz edeceklerini bildirmiştir.

3 Uygur gencinin idama ve birinin ağır hapis cezalarına çarptırılmaları, başta Türkiye, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Avrupa, ABD, Avustralya, Suudi Arabistan ve diğer ülkelerde yaşayan Doğu Türkistan Türkleri olmak üzere şok etkisi yapmış, büyük üzüntü ve hayal kırıklığına neden olmuştur. Diaspora'da faaliyet gösteren Doğu Türkistan Teşkilatları Kırgız Mahkemesinin bu kararını üzüntü ile karşılamış ve Kırgızistan Devletinin bu kararı düzelterceğini ümit ettiklerini ifade etmişlerdir.

Ulaşan haberlere göre, 3 yıldır tutuklu bulunan gençlere ağır işkenceler yapıldığı, işlemedikleri suçları kabule zorlandıkları bildirilmektedir.

Doğu Türkistan'ı işgal altında bulduran Komünist Çin yönetiminin Kırgızistan'a bu gençlerin kendilerine iade edilmesi için baskı yaptığı ancak, Kırgızistan devletinin bu baskılara boyun eğmeyerek bu talebi reddettiği bildirilmiştir. Ancak, ekonomik sıkıntı ile karşı karşıya bulunan Kırgızistan'da Çin Lobisinin çok etkin olduğu, kişi ve kuruluşları kolayca etkiledikleri bilinmektedir.

Şanghay Beşlisi adı altında Doğu Türkistan'a komşu ülkeler ile yaptığı anlaşmalardan sonra azgınlaşan, zu-

lüm ve devlet terörünü sistemleştiren, insan haklarını hiçe sayan Komünist Çin'in bölge ve dünya barışına olan tehdit ve saldırıları gün geçtikçe artmaktadır.

İnsan Haklarını bütün insanlığın hakkı olarak gören ve bu haklara duyarlı olan kişi, kurum ve kuruluşları Kırgızistan Devleti nezdinde tepkilerini ortaya koymalarını, Komünist Çin'in baskıları ile idam cezasına çarptırılan Uygur gençlerinin idamlarının kaldırılması için gerekli girişimlerde bulunmalarını bekliyoruz.

KIZIL ÇİN ESARETİ ALTINDAKİ TÜRK ANAYURDU DOĞU TÜRKİSTAN'I UNUTMAYALIM!!!!

FAALİYETLERİMİZ

DOĞU TÜRKİSTANLILAR MELTEM TV.'DE CANLI YAYINDA BULUŞTULAR:

Ulusal Televizyon Kuruluşlarımızdan Meltem TV'nin daveti üzerine 16 Ocak 2001 tarihinde "TUNA BOYLARI" adlı canlı programa Doğu Türkistan Vakfı başkanı Em. General M. Rıza Bekin, Doğu Türkistan Dayanışma Derneği başkanı Seyit Tarancı, Yönetim Kurulu üyeleri ve kalabalık bir Doğu Türkistanlı gurup katıldı.

Doğu Türkistan Vakfı Başkanı M. Rıza Bekin kendisinin Büyük Atatürk'ün direktifleri ile Türkiye'de okutulup yetiştirilmesi için Doğu Türkistan'dan nasıl getirildiği ve Doğu Türkistan'ın günümüzdeki trajik durumu hakkında bilgiler verdi.

Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Başkanı Seyit Tarancı da Dernek çalışmalarını ve diasporadaki Doğu Türkistan mücadelesi hakkında açıklamalarda bulundu. Mehmet Yusuf Posma başkanlığındaki Doğu Türkistan Müzik Gurubunun canlı olarak sunduğu Uygur müziği beğeni ve takdirle izlendi. Doğu Türkistan Uygur yemeklerinin de tanıtıldığı ve canlı telefon bağlantılarının da yapıldığı program yaklaşık 2 saat kadar sürdü.

Doğu Türkistan Vakfı ve Doğu Türkistan'ın Sesi dergisi olarak davamıza verdikleri destekten dolayı Mesaj TV Yetkililerine teşekkürlerimiz sunarız.

DOĞU TÜRKİSTAN MESELESİ MERSİN'DE GÜNDEME GETİRİLDİ:

Ülkü Ocakları Mersin Şubesinde tertiplenen "Günümüzde Doğu Türkistan'ın Sorunları" konulu bir panelde Doğu Türkistan davası bir kez daha gündeme getirildi. Doğu Türkistan Vakfı Başkan Yardımcısı ve Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk dili ve edebiyatı bölüm başkanı Prof. Dr. Mahmut Kaşgarlı ve Doğu Türkistan Vakfı Genel Sekreteri Hamit Göktürk'ün konuşmacı olarak davet edildiği panel 20 Şubat 2001'de Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odası konferans salonunda yapıldı.

Paneli bir konuşma ile açan Ülkü Ocakları Mersin Şubesi başkanı Alican Özbayrak, Ülkü Ocaklarının kuruluş amaçlarının en önemlilerinden birinin aynı kök ve aynı kültürü paylaşan Türk halklarının dert ve problemleri ile ilgilenmek ve onlara ellerinden geldiğince yardımcı olmak olduğunu, Doğu Türkistan Türklerinin günümüz-

deki çok zor durumlarının bilincinde olduklarını belirtti ve zulümün hiçbir zaman payidar olmadığını, Doğu Türkistan Türklerinin de er geç hak ettiği hürriyet ve bağımsızlıklarına kavuşacaklarını söyledi. Ülkücü Türk gençliği olarak her zaman Doğu Türkistan ve diğer esaret altındaki soydaşlarımızın yanında olduklarını bildirdi.

Panel başlamadan önce Doğu Türkistan'ı ve günümüzdeki trajik durumunu anlatan bir sinevizyon gösterisi yapıldı. Daha sonra Ülkücü gençler tarafından Doğu Türkistan trajedisinin dramatize edildiği bir program izlendi ve izleyenlerce büyük taktirle karşılandı.

Panel'de Prof. Dr. S. Mahmut Kaşgarlı Doğu Türkistan'ın yakın tarihi ile bu ülkede yaşayan Türklerin Türk tarihi ve kültüründeki yeri hakkında detaylı bilgiler sundu ve bu tür toplantıların Doğu Türkistan Türkleri için taşıdığı önemi vurguladı.

İkinci panelist Hamit Göktürk, Doğu Türkistan'ın günümüzdeki sorunlarını anlattı. Günümüzde Doğu Türkistan'ı istila altında bulunduran Komünist Çin İşgal rejiminin bütün uluslararası anlaşmalara aykırı olarak bu ülke Türklerine karşı bir topyekün soykırım uyguladığını anlattı ve Doğu Türkistan Türklerinin tarihte olduğu gibi, günümüzde de Türkistan Cumhuriyetleri, Ön Asya ve hatta batı dünyası için Çin yayılcılığı karşısında bir set oluşturduğunu anlattı. Bunun özellikle bilinmesini vurguladı.

TOPLU BAYRAMLAŞMA YAPILDI:

Geleneksel olarak yapılan toplu bayramlaşma bu yıl Ramazan ve Kurban bayramında Doğu Türkistan Vakfı ve Doğu Türkistan Dayanışma Derneğince ortaklaşa yapıldı. Kurban Bayramının son günü olan 8 Mart 2001 tarihinde yapılan toplu bayramlaşma merasimi İstanbul'da yaşayan bütün Doğu Türkistanlıların katılımı ile Doğu Türkistan Vakfı Kültür Merkezinde gerçekleştirildi.

Kur'an'ı Kerim okunması, Doğu Türkistan ve Türk Dünyası şehitlerini için dua edilmesi ile başlayan bayramlaşma da Doğu Türkistan Vakfı Başkanı E. General M. Rıza Bekin ve Doğu Türkistan Dayanışma Derneği başkanı Seyit Tarancı birer konuşma yaptı ve Doğu Türkistanlıların bayramlarını kutladı.

Toplantıda Vakıf Başkanı M. Rıza Bekin uzunca bir konuşma yaptı. Vakıf faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler verdi. Doğu Türkistanlıların birlik ve beraberliğe her zamankinden çok ihtiyaç olduğunu vurguladı. M. Rıza Bekin, Doğu Türkistanlılar olarak birlik ve beraberlik ve dayanışmayı daha da güçlendirmemiz gerektiğini, mensetsiz ve asılsız dedikodulara inanılmamasını, düşmanın Doğu Türkistanlıların yaşadığı her ülkede aynı senaryoyu tekrarlamakta olduğuna dikkati çekti. ÇKP'nin 1996 yılında kabul ettiği çok gizlilik dereceli 7 No.lu genelgesinin halen yürürlükte olduğunu, Çin yönetiminin bu genelgenin gerek-

lerini adım adım uygulamaya çalıştığını bildirdi ve Doğu Türkistanlılar olarak çok uyanık olmalıyız dedi.

Daha sonra konuşan Dayanışma Derneği başkanı Seyit Tarancı da dernek çalışmaları hakkında bilgiler sundu. Doğu Türkistan davasının çok zor, uzun bir mücadele olduğunu, Doğu Türkistanlılar olarak çok sabırlı ve emin adımlarla yürümemiz gerektiğini belirtti ve düşmanın fitne ve fesatlarına meydan verilmemesini istedi.

Toplu Bayramlaşma yemek ikramı ile sona erdi.

DOĞU TÜRKİSTANLILAR TÜRK ERGENEKON BAYRAMI NEVRUZU COŞKU İLE KUTLADI:

Doğu Türkistanlılar, Türk Dünyasının Ergenekon = Nevruz (Yeni gün) bayramını geçen yıl olduğu gibi bu yıl da Doğu Türkistan Vakfının öncülüğünde büyük bir coşku ile kutladı.

İstanbul'da bu yılki Nevruz kutlamaları İstanbul Valiliği Türk Dünyası Hizmetleri Koordinatörlüğünce gerçekleştirilen bir program çerçevesinde kutlandı. Kutlamalar 21 Mart 2001 günü İstanbul Valiliği Tören Salonunda İstanbul Valisi adına Vali Yardımcısı Sayın Murat Kocabaş'ın tebrikleri kabulü ile başladı. Doğu Türkistan Vakfı Başkanı E. General M. Rıza Bekin ve Genel Sekreter Hamit Gökürk, İstanbul'da faaliyet gösteren Türk Dünyasını temsil eden Dernek ve Vakıfların temsilcileri ile birlikte İstanbul Valisinin Nevruz bayramını

kutladı ve Çağdaş Uygur Resminde Nevruz konulu bir tabloyu bu günün anısına Vali'ye takdim etti.

22 Mart günü Doğu Türkistan Vakfı Kültür Merkezinde Doğu Türkistan'da Nevruz konulu bir toplantı yapıldı. Toplantı'ya İstanbul Vali Yardımcısı Sayın Murat Kocabaş, İstanbul Valiliği Türk Dünyası Hizmetleri Koordinatörü Sayın Metin Özkan, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı Prof. Dr. Sayın Turan Yazgan, Kazak Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mansur Teyci, Avrasya-Bir Vakfı Genel sekreteri Ramazan Bakkal, Türk Ocakları İstanbul Şubesini temsilen sayın Kadriye Sümer başta çeşitli dernek ve Vakıfların temsilcileri ve kalabalık bir öğrenci topluluğu ile Doğu Türkistanlılar katıldı.

Program Doğu Türkistan'da Nevruz Etkinliklerini anlatan Sinevizyon gösterimi ile başladı. Açılışı yapan Doğu Türkistan Vakfı Başkanı E. General M. Rıza Bekin, Türk dünyasının Ergenekon = Nevruz bayramını kutladı. Günümüzde Doğu Türkistan'da Türklerin bayramları kutlamaktan ve milli ve dini gelenek ve göreneklerini yaşayamadıklarını belirtti ve Doğu Türkistan'ın güncel sorunları hakkında açıklamalarda bulundu.

Toplantıda söz alan İstanbul Vali Yardımcısı Sayın Murat Kocabaş, Türk dünyasının ve Doğu Türkistan Türklerinin Nevruz bayramını kutladı. Doğu Türkistan Türklerinin de diğer Türkler gibi hür ve bağımsız olarak

yaşama hakkına sahip olduğunu belirtti.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan yaptığı konuşmada Komünist Çin'in bugün Doğu Türkistan'da topyekün bir soykırım uyguladığını, bu soykırım ve vahşete seyirci kalmanın bir insanlık ayıbı olduğunu belirtti.

Toplantı Em. Alb. Erkmen Mütvellioğlu'nun yaptığı Nevruz duası ile son buldu.

Daha sonra Doğu Türkistan Vakfı Müzik ve Folklor Gurubunca Uygur müziğinden örnekler sunuldu ve geleksel Türkistan pilavı ikram edildi.

DOĞU TÜRKİSTAN DAVASI ERZİNCAN' DA:

Ülkü Ocakları Erzincan Şubesi tarafından 9 Nisan 2001 tarihinde Erzincan'da düzenlenen "21. Yüzyılda Türk Dünyası ve Başbuğ Alparslan Türkeş" konulu toplantıya Vakıf Genel Sekreteri Hamit Göktürk davet üzerine katılarak bir konuşma yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Abdulkadir Donuk'un yönettiği panel Erzincan Belediyesi Konferans salonunda gerçekleştirildi.

Panelin açış konuşmasını yapan Erzincan Ülkü Ocakları Başkanı Kani Karaca özetle şunları söyledi.

"Bugün dünyanın neresinde bir Türk varsa orada baskı ve zulüm vardır. Dili, dini, tarihi, kültürü ve her şeyi ile bizden olan kadim Türk ana vatanı Doğu Türkistan'da yaşayan kar-

deşlerimiz öz vatanlarında esir edilmiş ve soykırıma tabi tutulmaktadır. Soydaşlarımız, bütün dünyanın gözleri önünde kafalarına kurşun sıkılarak katledilmektedir. Biz Türk Ülkücüleri olarak, Türk gençliği olarak bütün Türk soydaşlarımızın bağımsızlık savaşına, özellikle Doğu Türkistanlı kardeşlerimizin var olma mücadelesini gönülden destekliyoruz. Onların başarıları için dua ediyoruz. Cenab-ı Allah Doğu Türkistanlı kardeşlerimizin istiklal mücadelesinde yardımcıları olsun.

Yaşasın Büyük Türk Milleti! Yaşasın Doğu Türkistan'ın Bağımsızlık Mücadelesi!

"Merhum Başbuğ Alparslan Türkeş ve Doğu Türkistan" konulu tebliğini sunan Hamit Göktürk, Merhum Başbuğ'un Doğu Türkistan davasına verdiği önemi anlattı ve Alparslan Türkeş'in hayatı boyunca Doğu Türkistan meselesine sahip çıktığını örnekleri ile ortaya koydu. Doğu Türkistan Türklerinin içinde buldukları zor durum hakkında da bilgiler verildi.

MHP ÜMRANIYE TEŞKİLATINDA DOĞU TÜRKİSTAN KONFERANSI

Milliyetçi Hareket Partisi Ümraniye İlçe Teşkilatının daveti üzerine 28 Nisan 2001 tarihinde Teşkilat Lokalinde Vakıf Başkanımız Em. General M. Rıza Bekin tarafından "Günümüzde Doğu Türkistan ve Sorunları" konulu bir konferans verildi.

Konferansın açış konuşmasını yapan MHP Ümraniye İlçe Teşkilatı

Başkanı Cengiz Uğur, Doğu Türkistan davasının Türk Milliyetçilerinin öncelikli davası olduğunu belirtti ve bir insan olarak, bir Müslüman – Türk olarak Doğu Türkistanlı soydaşlarımızın yanındayız dedi.

Doğu Türkistan'ın her yönü ile anıldığı konferansta Türkiye'de Doğu Türkistan davası ile ilgili son siyasi gelişmeler hakkında açıklayıcı bilgiler verildi. Kalabalık bir dinleyici kitlesinin dikkatle izlediği konferans, sorulan sorularının da cevaplandırılması ile sona erdi.

DOĞU TÜRKİSTAN CUMHURİYETLERİNİ ANMA VE KÜLTÜR GECESİ YAPILDI:

Kardeş Kuruluş Doğu Türkistan Dayanışma Derneği tarafından 12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar'da kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyetinin 68. Yıldönümü ile yine 12 Kasım 1944'de Gulca'da ilan edilen Doğu Türkistan Cumhuriyetinin 57. yıl dönümlerini anmak ve Doğu Türkistan müzik ve folklorundan örnekler sunmak maksadı ile 7 Ocak 2001 tarihinde FKM Kültür Merkezinde bir Anma Gecesi tertip edildi. Eski Kültür ve Devlet Bakanı, Hoca Ahmet Yesevi Uluslar arası Türk-Kazak Üniversitesi Vakfı mütevelli Heyeti Başkanı Büyükelçi Namık Kemal Zeybek, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan, Doğu Türkistan Vakfı Başkanı Em. General M. Rıza Bekin, FP İstanbul İl Başkan Yardımcısı Murat Yalçıntaş, Kayseri – Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Der-

neği Başkanı Bekir Türksoy, Üniversite öğretim üyeleri, Siyasi Partilerin İl Temsilcileri, çeşitli dernek ve Vakıfların yöneticileri ile seçkin misafirler ile İstanbul ve Kayseri'de yaşayan Doğu Türkistanlılar ve kalabalık bir topluluk katıldı. Geceye başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Devlet Bakanları Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet Çay, Prof. Dr. Ramazan Mirzaoğlu Ulaştırma Bakanı Prof. Dr. Enis Öksüz, Adalet Bakanı Prof. Dr. Hikmet Sami Türk ve bir çok milletvekili ile devlet ve hükümet temsilcilerinin kutlama telgrafı gönderdi.

Gecenin açış konuşmasını yapan Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Başkanı Seyit Tarancı gecenin tertiplenmesinde emeği geçen herkese teşekkür ederek başladığı konuşmasında şöyle konuştu. "Biz devletimizi çok seviyoruz ve son derece bağlıyız. Devletimizin ayağına batan diken biz ta yüreğimizin derinliklerinde his ederiz. Çünkü bizler tutsaklığın ve devletsiz olmanın ne olduğunu çok iyi biliriz. Ancak, doğup büyüdüğümüz toprakları ve Doğu Türkistan'da var olma mücadelesi vermekte olan kardeşlerimizi de hiçbir zaman unutamayız" dedi ve Orhon abidelerindeki tarihi sözleri hatırlattı.

Protokolde söz alan konuşmacılar da Doğu Türkistan hakkındaki düşüncelerini ve temennilerini dile getirdiler.

Doğu Türkistan Vakfı Müzik ve Folklor Gurubunun gösterileri izleyenler tarafından büyük bir zevk ve beğeni ile izlendi.